

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Gör vi det vi tror vi gör, ser vi det vi tror vi ser?”

- en kvalitativ studie om dokumentation som verktyg
i förskolan

Nataša Bosanac & Therese Holm

”BAUN/SOKO/ LAU390”

Handledare: Christian Bennet

Examinator: Lisa Asp Onsjö

Rapportnummer: VT11-2611-660

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”Gör vi det vi tror vi gör, ser vi det vi tror vi ser?” – en kvalitativ studie om dokumentation som verktyg i förskolan

Författare: Nataša Bosanac och Therese Holm

Termin och år: VT-11

Kursansvarig institution: LAU390: Sociologiska institutionen

Handledare: Christian Bennet

Examinator: Lisa Asp Onsjö

Rapportnummer: VT11-2611-660

Nyckelord: pedagogisk dokumentation, kvalité, förskola

Studien behandlar pedagogisk dokumentation som verktyg i förskolan. Vi har då valt att utgå ifrån den reviderande läroplanen för förskolan som framhåller betydelsen av kontinuerlig och systematisk dokumentation för kvalitetssäkring av verksamheten. Syftet är att bidra till en fördjupad kunskap om hur pedagoger kan arbeta med dokumentation för att förbättra verksamhetens kvalité. Vi har genomfört en kvalitativ undersökning där vi intervjuat fem verksamma pedagoger för att ta reda på deras uppfattningar om pedagogisk dokumentation som ett arbetsverktyg och vidare hur de omsätter dessa tankar i praktiken. Vårt resultat visar att förskolans organisation i mycket påverkar kvalitén, vilket pedagoger i liten utsträckning kan påverka. Vi menar dock att pedagoger bör vara medvetna om detta för att kunna göra det bästa utifrån de förutsättningar de har. När det gäller verksamhetens innehåll och genomförande är pedagogisk dokumentation inte bara användbart utan dessutom ett nödvändigt redskap för att kunna förbättra förskolans kvalitet. Utifrån detta framhåller vi i våra slutsatser tre specifika områden som är betydelsefulla att fokusera på, barns utveckling och lärande, pedagogers lärande och förhållningsätt samt samverkan med föräldrar.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.2 AVGRÄNSNING.....	6
2 BAKGRUND	7
2.1 PEDAGOGISK DOKUMENTATION ELLER DOKUMENTATION?.....	7
2.2 KVALITET.....	7
2.3 STYRDOKUMENT.....	8
2.4 INTERVJU MED MAJ ASPLUND CARLSSON	9
2.4.1 Den reviderade läroplanen.....	9
2.4.2 Vad, hur och varför ska man dokumentera?.....	9
2.4.3 Kvalitet i förskolan.....	10
3 TEORETISK ANKNYTNING OCH TIDIGARE FORSKNING	11
3.1 FENOMENOGRAFISK ANSATS	11
3.2 KVALITET I FÖRSKOLAN	11
3.2.1 Organisation och struktur	12
3.2.2 Innehåll och arbetsätt.....	13
3.3 DOKUMENTATION FÖR ATT UTVÄRDERA OCH KVALITETSSÄKRA.....	14
3.3.1 Observation.....	15
3.3.2 Reflektion, kommunikation och analys.....	16
3.3.3 Barns dokumentation	17
3.3.4 Vad ska dokumenteras?	17
3.3.5 Praktiska verktyg och metoder	18
3.3.6 Svårigheter.....	19
4 METOD	20
4.1 VAL AV METOD.....	20
4.2 INTERVJU.....	20
4.3 URVAL	21
4.4 GENOMFÖRANDE	21
4.5 BEARBETNING.....	22
4.6 TILLFÖRLITLIGHET.....	22
4.7 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDE.....	23
5. RESULTAT	24
5.1 FÖRUTSÄTTNINGAR	24
5.1.1 Yttre styrning.....	24
5.1.2 Arbetslag.....	24
5.1.3 Barngrupp och personaltäthet.....	25
5.1.4 Miljö.....	25
5.2 SYFTET MED DOKUMENTATION	25
5.2.1 För barnen.....	26
5.2.2 För pedagoger	26
5.2.3 Föräldrakontakten.....	27
5.2.4 För yttre styrning.....	27
5.3 VAD DOKUMENTERAS?	28
5.3.1 Styrda aktiviteter.....	28
5.3.2 Barnens spontana lek.....	28
5.3.3 Barns skapande.....	29
5.4 TANKAR OM DEN REVIDERADE LÄROPLANEN.....	29
5.4.1 Upplever ingen stor förändring.....	29
5.4.2 Ser fördelar	29
5.4.3 Osäkerhet.....	29

5.5 SAMMANSTÄLLNING AV RESULTATET	30
6 DISKUSSION	31
6.1 ORGANISATIONENS BETYDELSE FÖR FÖRSKOLANS KVALITET	31
6.2 HUR KAN DOKUMENTATIONEN FÖRBÄTTRA VERKSAMHETENS KVALITÉ?	32
6.2.1 Barns utveckling och lärande.....	32
6.2.2 Pedagogers lärande och förhållningssätt	33
6.2.3 Samverkan med föräldrar.....	35
6.3 SLUTORD	36
REFERENSER	38
BILAGA 1: BREV TILL PEDAGOGER	40
BILAGA 2: INTERVJU MED PEDAGOGER	41

1. Inledning

Pedagogisk dokumentation är ett verktyg som använts länge inom förskolans verksamhet, dock i olika utsträckning. Vår erfarenhet säger oss att pedagoger använder sig av detta redskap på skilda sätt. Det finns inga klara riktlinjer som talar om på vilket sätt man ska dokumentera men det finns en del litteratur som berör olika aspekter av dokumentation i förskola och skola. I aktuella styrdokument såsom läroplanen för förskolan (Lpfö 98) framhålls inte dokumentation som ett redskap man ska arbeta med men vår uppfattning är ändå att detta är en arbetsmetod många verksamheter använder sig av. Pedagoger gör sin egen tolkning av styrdokumenten och finner sedan sina egna redskap och metoder för *hur* man ska gå tillväga för att sträva mot de mål som finns. I detta fall är dokumentation ett sådant tillvägagångssätt. Trots att Lpfö 98 inte betonar dokumentationens betydelse, har detta blivit ett arbetssätt som många pedagoger använder sig av och därmed också utvecklat på olika sätt.

Det som vi finner intressant är att det skett en stor förändring då man i den reviderade läroplanen för förskolan (Lpfö 98 reviderad 2010) har ett helt nytt avsnitt som handlar om vikten av att följa upp, utveckla och utvärdera verksamheten. Vidare står det att förskolans kvalitet ska förbättras genom bland annat kontinuerlig och systematisk dokumentation. Man lägger mycket vikt vid dokumentation som ett sätt att kvalitetssäkra förskolan. Vi är alltså nu framme vid en förändringsprocess då dokumentation inte längre är ett frivilligt tillvägagångssätt utan inom kort kommer bli något som alla förskolor har i uppdrag att arbeta med.

För att få mer kunskap om hur pedagoger, med hjälp av dokumentation, kan utveckla och förbättra sin verksamhet vill vi undersöka hur pedagoger resonerar kring dokumentation som verktyg. Vidare vill vi ta reda på hur pedagoger på ett konkret sätt omsätter dessa tankar i den pedagogiska verksamheten. Då dokumentationen enligt Lpfö 98 (reviderad 2010) är till för att kvalitetssäkra verksamheten finner vi det även relevant att lyfta fram tidigare forskning om kvalitet i förskolan. Mot denna bakgrund anser vi att vårt valda ämne är aktuellt och har stor relevans inom yrkesprofessionen. I nästa avsnitt kommer vi att ge en kortare jämförelse av styrdokumenten gällande vårt valda ämne och en närmare beskrivning av hur den reviderade läroplanen framhåller både kvalitet och dokumentation i förskolan.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att bidra till en fördjupad kunskap om hur pedagoger kan arbeta med dokumentation för att förbättra kvalitén i förskolan.

- Hur resonerar pedagoger kring dokumentation som verktyg?
- Hur resonerar pedagoger kring vad som ska dokumenteras i verksamheten?
- På vilket sätt kan pedagoger utveckla verksamheten med hjälp av dokumentation?

1.2 Avgränsning

Då vi inte har möjlighet att i studien specifikt undersöka dokumentationens alla aspekter har vi valt att begränsa oss och fokusera på de områden som innefattas av vårt syfte och våra frågeställningar. Därför kommer vi inte att fördjupa oss i dokumentationens etiska aspekter såsom hur barn upplever dokumentation och hur man ska förhålla sig till sekretess. Vi kommer inte heller att göra en värderande bedömning av hur läroplanen framhåller dokumentationens betydelse. Vi kommer därför inte dra några slutsatser om den reviderade läroplanens framtoning av dokumentation är positivt eller negativt utan endast utgå ifrån att detta är något som pedagoger måste förhålla sig till.

2 Bakgrund

I detta avsnitt följer en begreppsdefinition av både pedagogisk dokumentation såväl som kvalitet. Därefter kommer en redogörelse av styrdokumentet, både Lpfö 98 och den reviderade läroplanen för förskolan. Till sist ges även en beskrivning av vår utförda intervju med forskaren Maj Asplund Carlsson.

2.1 Pedagogisk dokumentation eller dokumentation?

Sonja Sheridan och Ingrid Pramling Samuelsson (2009) framhåller att det finns begränsat med forskning om pedagogisk dokumentation. Genom Reggio Emilia filosofin har dokumentation dock blivit allt mer uppmärksam, i förskolorna, i Sverige och har även blivit en betydelsefull del av kvalitetsarbetet i förskolan. Däremot menar författarna att förskolor arbetar med pedagogisk dokumentation på mycket olika sätt. Reggio Emilia filosofin kommer ursprungligen från den italienska staden med samma namn och grundades av pedagogen och filosofen Loris Malaguzzi. I denna praktik fokuserar man på lärande och kunskap utifrån barns tankar och erfarenhetsvärld (Dahlberg & Åsén 2008). I Reggio Emilia har man använt pedagogisk dokumentation som ett arbetsverktyg i över trettio år. Hillevi Lenz Taguchi (1997) beskriver hur detta arbetssätt har fungerat som underlag för kompetensutveckling, förändringsarbete, samarbete med föräldrar och utvärdering. Den viktigaste aspekten av den pedagogiska dokumentationen är synliggörandet av barnen som kompetenta och aktiva individer. Författaren menar att pedagogisk dokumentation är "ett förhållningsätt och en kommunikation" (Lenz Taguchi 1997:34). Vidare framhåller Lenz Taguchi (2000) i sin doktorsavhandling studier som visar att förändringsarbeten i pedagogiska verksamheter är svåra att genomföra. I staden Reggio Emilia, i mötet med den pedagogiska praktiken, lyfter hon dock fram exempel på förändringsarbete som fungerar på ett kontinuerligt sätt med utgångspunkt i dokumentation av barns lärande i den dagliga verksamheten. Författaren belyser att hon själv bidragit till att föra vidare och inspirera andra förskolor i Norden om arbetssättet pedagogisk dokumentation.

Ann Åberg och Hillevi Lenz Taguchi (2005) beskriver och ger exempel på hur man kan utveckla pedagogisk dokumentation i sin verksamhet. En viktig förutsättning när man arbetar med pedagogisk dokumentation är att hela arbetslaget intar ett reflekterande förhållningsätt. Vidare ger författarna sin förklaring på hur de skiljer på begreppen dokumentation och pedagogisk dokumentation. Det sistnämnda begreppet menar de står för när själva dokumentationen nyttjas till att utveckla den pedagogiska verksamheten, när man tar sig tid att reflektera över det som man dokumenterat. I vår studie kommer vi att använda oss av begreppet dokumentation trots att vi utgår från Åberg och Lenz Taguchis beskrivning av pedagogisk dokumentation. Detta för att skapa mer flyt i texten och på så sätt underlätta för läsare. Med begreppet pedagoger menar vi alla yrkesverksamma inom förskolan som arbetar i verksamheten.

2.2 Kvalitet

Begreppet kvalitet är komplext och definieras på olika sätt. En av de vanligt förekommande definitionerna är att dela in begreppet i struktur-, process- och resultat-kvalitet. Bland annat Maj Asplund Carlsson, Ingrid Pramling Samuelsson och Gunni Kärrby (2001) använder denna uppdelning och beskriver strukturkvalitet som de yttre förutsättningarna i verksamheten. Dessa yttre förutsättningar delas in i tre nivåer, den övergripande, det vill säga kulturella och politiska förutsättningar, den kommunala, vilket innefattar organisatoriska förutsättningar, och den lokala nivån som talar om de personliga förutsättningarna. Författarna ger då exempel på

pedagogers kompetens, barngruppens storlek och personaltäthet. Processkvaliteten handlar istället om verksamhetens inre arbete och fokuserar då på relationer och arbetssätt. Till sist beskriver de resultat kvaliteten som målet med det inre arbetet i verksamheten vilket innefattar vilka kunskaper barnen tillägnat sig. På uppdrag av regeringen har Skolverket (2005) gett ut dokumentet *Allmänna råd och kommentarer – Kvalitet i förskolan* som grundas på nationella styrdokument, FNs konvention om barns rättigheter och forskning om kvalitet i förskolan. Vi är medvetna om att läroplanen för förskolan är reviderad efter skolverkets allmänna råd men vi anser den ändå vara relevant. I dokumentet definieras kvalitet utifrån samma uppdelning men de benämns istället som strukturella förutsättningar, arbetet i förskolan och måluppfyllelse. Även Peder Haug (2003) utgår från struktur-, process- och resultat kvalitet men lägger dessutom till servicekvalitet som innefattar användarnas uppfattning, exempelvis föräldrarnas bedömning av förskolans kvalitet.

I vår studie kommer vi istället att utgå från hur den reviderade läroplanen använder begreppet. Där görs uppdelningen organisation, innehåll och genomförande för att förtydliga begreppet kvalitet vilket vi anser i mycket kan jämföras med de andra definitionerna. Detta är dock en tolkning av oss då det inte redogörs för någon detaljerad beskrivning av denna uppdelning i läroplanen.

2.3 Styrdokument

Vi har som ovan nämnt valt att utgå ifrån den reviderade läroplanen, då det är en stor skillnad på hur man i den framhåller pedagogisk dokumentation som arbetsverktyg i verksamheten. Detta kommer vi här nedan att redogöra, då vi även gör en kort jämförelse med läroplanen för förskolan (Lpfö 98).

I Lpfö 98 framgår de att strävansmålen är till för en önskad kvalitetsutveckling i förskolans verksamhet. Riktlinjer är till för personalen i förskolan och är inriktade på att föra arbetet mot strävansmålen. Mot slutet i Lpfö 98 står det också att föräldrar ska vara delaktiga i verksamhetens utvärdering. Detta är endast det som framgår på ett mer tydligt sätt när det gäller strävan efter att förbättra och utveckla verksamheten. Det är dock av vikt att poängtera att Lpfö 98 är ett tolkningsbart dokument och därför är det naturligt att olika pedagoger prövar olika tillvägagångssätt och redskap som kan synliggöra på vilket sätt man arbetar utifrån läroplanen.

I den reviderade läroplanen finns ett helt nytt avsnitt kallat, *uppföljning, utvärdering och utveckling* där man på ett tydligare sätt framhåller vikten av att arbeta mot en förbättrad verksamhet. Vidare står det i Lpfö 98 (reviderad 2010:16) att:

Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras.

Det framgår också att det är av stor vikt att få mer kunskap om barns erfarenheter och intressen utifrån de olika målområdena och på vilket sätt de kan bli delaktiga och påverka verksamheten, för att den på så sätt ska bli meningsfull för dem. Vidare står det i Lpfö 98 (reviderad 2010:16) att:

Syftet med utvärdering är att få kunskap om hur förskolans kvalitet, dvs. verksamhetens organisation, innehåll och genomförande kan utvecklas så att varje barn ges bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande. Det handlar ytterst om att utveckla bättre arbetsprocesser, kunna bedöma om arbetet sker i enlighet med målen och undersöka vilka

åtgärder som behöver vidtas för att förbättra förutsättningarna för barn att lära, utvecklas, känna sig trygga och ha roligt i förskolan.

I citatet ovan framhålls vikten av att förbättra arbetet i verksamheten för att få en bättre kvalitet, vilket i sin tur även definieras som tre olika områden. Utvärdering ska dessutom ske med utgångspunkt ur ett barnperspektiv. Dessa utvärderingar ska också analyseras för att på så sätt synliggöra exakt vilka områden man behöver utveckla. Till skillnad från tidigare framhålls nu vikten av, med dokumentation som verktyg, att systematiskt och kontinuerligt följa upp varje barns utveckling men också hur förskolan skapar möjlighet för varje barn att lära och utvecklas utifrån läroplanens mål.

2.4 Intervju med Maj Asplund Carlsson

Det första skedet i vår studie blev att utföra en kortare intervju med Maj Asplund Carlsson, filosofie doktorn i barnlitteratur och universitetslektor i pedagogik som också är väl insatt i vårt valda ämne. Under intervjun diskuterade vi olika områden som vi nedan redogör för.

2.4.1 Den reviderade läroplanen

Asplund Carlsson anser att det är av stor vikt att man i den reviderade läroplanen har ett nytt avsnitt med fokus på att följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten. Hon med andra har undervisat om behovet av att utvärdera och kvalitetssäkra sin verksamhet på ett systematiskt sätt, vilket är en nödvändighet också i förskolan. Inför den kommande reviderade läroplanen anser hon att det är viktigt att pedagoger tar ställning till hur offentlig dokumentationen bör vara. Det är viktigt att man diskuterar och kommer överens om vart gränsen går för vad som är arbetsmaterial och vad som är halvoffentligt i verksamheten. Vidare framhåller Asplund Carlsson att hon också tror att det kommer bli en förändring när det gäller pedagogers sätt att tala om barn, då hon anser att pedagoger idag inte använder sig av ett tillräckligt yrkesprofessionellt språk. Det är också viktigt att man inte förlitar sig på någon vag uppfattning om barns sätt att lära sig och utvecklas. Hon gör då en jämförelse och förklarar att pedagoger i förskolan har blivit mycket mer insatta i barns matematiska utveckling men att det däremot fortfarande finns brister i hur man ser på barns språkliga och sociala utveckling.

2.4.2 Vad, hur och varför ska man dokumentera?

Asplund Carlsson framhåller att det är vanligt att man använder sig av foto när man dokumenterar sin verksamhet. Hon menar att det är också väldigt bra att skriva någon typ av processdagbok som många är vana vid från utbildningen, vilket dock kan vara svårare för dem som gått en äldre utbildning. Hon menar att man ska fokusera på att dokumentera verksamheten i sin helhet i syfte att reflektera över och förbättra den. Enligt Asplund Carlsson finns det stora fördelar med att man inte längre fokuserar på att dokumentera det enskilda barnet då detta leder till en bedömning. Hon framhåller dock att man måste titta på det enskilda barnet för att göra en utvärdering av verksamheten, då man ska kunna synliggöra vad barnet lärt sig. Detta menar hon att man kan göra med fokus på hela barngruppen. Därför är hon kritisk till individuella portfolios men nämner att de fyller en funktion då föräldrarna är intresserade av sitt eget barns allsidiga utveckling. Här ser hon dock en svårighet med att lärarutbildningen inte ger de redskap pedagoger behöver för att kunna samtala och bemöta föräldrar på ett yrkesprofessionellt sätt. Vidare ger hon exempel på hur man bör utforma ett temaarbete utifrån hela barngruppen med fokus på vad man behöver arbeta med. Detta gör man samtidigt som man ser till det enskilda barnets utveckling gentemot hela gruppen. Det centrala i dokumentationen menar hon är barnens lärande och utveckling utifrån hela barngruppen och verksamheten och då tror hon inte det finns någon risk med att man inte tar tillvara på varje enskilt barn. Vidare utvecklar hon detta med att förklara att det är just denna

aspekt som ligger i pedagogens professionalitet. Även om man ser till hela barngruppen så känner pedagogen varje barn och missar därför heller ingen. Vid exempelvis grovplanering inför en termin krävs det att man gör en bedömning av barngruppen, vilket i sin tur också är en bedömning av varje enskilt barn. Hon menar dock att man inte uttrycker sig som så att ett specifikt barn behöver detta, utan man ser på det utifrån vad en grupp barn behöver istället.

Asplund Carlsson anser att dokumentationen främst är till för chefer, politiker och föräldrar men också för pedagogerna själva då pedagogerna måste ha ett intresse att förbättra sin verksamhet. Till sist framhåller hon också att den är till för barnen för att de på så sätt ska få en bra start på sin utbildning och kunna vara trygga och trivas på förskolan.

2.4.3 Kvalitet i förskolan

När Asplund Carlsson pratar om kvalitet i förskolan berör hon många olika aspekter av begreppet som vi tidigare nämnt (se 2.2). Hon framhåller vikten av mindre barngrupper, bra relationer mellan ledning och personal samtidigt som man bedriver en genomtänkt verksamhet utifrån läroplanen. Det hon ser hotar kvalitén i förskolan är dels bristande kontinuitet genom för hög omsättning i personalgrupper, vilket försvårar samstämmigheten i arbetslaget. Ett annat dilemma är de allt för stora barngrupperna, vilket leder till mycket mindre gynnsam kommunikation mellan pedagoger och barn som i sin tur blir en bidragande orsak till sämre kvalitet. Detta dilemma menar hon också gör det svårt för många att arbeta med dokumentation på ett kontinuerligt sätt, då det tyvärr är överlag väldigt stora barngrupper i många delar av Göteborgs kommun. Därför tror hon att det kan bli en svårighet för många förskolor när den nya reviderade läroplanen träder i kraft. Enligt Asplund Carlsson är detta något som politikerna borde ta ansvar för och satsa mer pengar på.

3 Teoretisk anknytning och tidigare forskning

I detta avsnitt gör vi en redogörelse av den valda teoretiska ansatsen och på vilket sätt den stödjer vår studie. Vidare i avsnittet följer en litteraturgenomgång på tidigare forskning om kvalitet och pedagogisk dokumentation i förskolan.

3.1 Fenomenografisk ansats

I vår studie kommer vi att utgå från ett fenomenografiskt perspektiv då vi vill urskilja de variationer som finns i pedagogers sätt att tänka om pedagogisk dokumentation i förskolan. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2008) belyser en viktig aspekt i detta perspektiv, att genom olika människors uttryck och erfarenheter synliggöra mångfalden av sätt att tänka och resonera på. Sonja Kihlström (2007) beskriver att en fenomenografisk studie syftar till att ta reda på variationer i människors sätt att uppfatta sin omvärld eller ett visst fenomen. En annan utgångspunkt i teorin som hon beskriver är att människor upplever olika fenomen och företeelser på olika sätt och har lägger därav inte samma innebörd i upplevelserna. Dessa olika uppfattningar menar författaren både kan vara reflekterade och oreflekterade och ses som varken sanna eller falska. Ference Marton och Shirley Booth (1997) framhåller att man inom den fenomenografiska teorin utgår från att människans agerande är beroende av dess sätt att erfara ett problem eller en situation på. Det är denna variation av erfarenheter gällande samma problem eller fenomen som är det mest grundläggande i teorin. Vidare framhåller Marton och Booth att man inom teorin kan utgå från ett första eller ett andra ordningens perspektiv. Den första ordningens perspektiv innebär att bedöma om ett fenomen är sant och den andra ordningens perspektiv handlar snarare om hur man erfar och uppfattar fenomenet. I vår studie kommer vi att utgå från andra ordningens perspektiv då vi utifrån vårt syfte och våra frågeställningar kommer att samla in ett material som vi därefter kommer att analysera. På ett medvetet sätt kommer vi att förhålla oss till det som pedagogerna i våra intervjuer beskriver och använda våra egna erfarenheter av pedagogisk dokumentation för att kunna förstå och framhålla pedagogernas upplevelser. Variationen i pedagogernas sätt att erfara dokumentation som ett arbetsverktyg kommer sedan att tolkas och beskrivas i olika typer av kategorier, vilket Marton och Booth menar är det grundläggande resultatet i en fenomenografisk studie.

3.2 Kvalitet i förskolan

Utifrån den reviderade läroplanen är, som vi tidigare nämnt, kvalitet ett mycket centralt begrepp när det gäller dokumentation i förskolan. Trots att begreppet definierats och att man vet vad som påverkar kvaliteten kan det dock vara mycket svårt att veta vad som är god respektive mindre god kvalitet. Asplund Carlsson mfl (2001) tar upp två olika perspektiv på kvalitet. En del forskare hävdar att kvalitet är subjektivt, beroende av kultur, tid och situation medan andra menar att det går att enas om vissa generella kriterier utifrån kunskap från erfarenheter såväl som forskning om barns lärande och utveckling. Vidare framhåller de att det på grund av olika tradition och kultur finns skillnader mellan barnverksamhet i olika länder och synen på god kvalitet skiljer sig åt. Samtidigt menar författarna dock att de internationella riktlinjerna, exempelvis barnkonventionen och Salamancadeklarationen, har som utgångspunkt att barns villkor och rättigheter är allmängiltiga och man kan därför hävda att en likvärdig kvalitet i olika barnverksamheter är möjlig oavsett tradition och kulturella skillnader. I denna studie utgår vi från att det går att göra vissa generella slutsatser och kommer därför att framhålla vad styrdokumentet och aktuell forskning visar.

3.2.1 Organisation och struktur

Skolverket (2005) framhåller vikten av en tydlig ansvarsfördelning på kommunal och lokal nivå för att kunna säkra kvaliteten i förskolan. Förskolan bör behandlas skilt från skolans verksamhet inom kommunen då det är stor skillnad på dessa verksamheter, inte minst på grund av skolans uppnåendemål till skillnad från förskolans strävansmål. På lokal nivå har förskolans chef det pedagogiska ansvaret vilket innebär att personens kunskaper inom förskolepedagogik är av stor vikt för en god kvalitet. Dessutom är insynen i den dagliga verksamheten avgörande för att kunna vara en del av det pedagogiska arbetet. Asplund Carlsson mfl (2001) beskriver även Kärrbys studie som lyfter fram den pedagogiska ledningens avgörande roll för förskolans kvalitet. Hon menar att en aktiv pedagogisk ledning bidrog till att pedagogerna dels var mer enade i sin målsättning och arbetsätt men också att de var tillfreds med sin arbetssituation och trivseln på förskolan. Detta påverkade även föräldrarnas bedömning av förskolans kvalitet. Skolverket menar att brister i den pedagogiska ledningen innebär en begränsning av samarbetet mellan kommunal och lokal nivå vilket i sin tur försvårar utvecklingsarbetet och resursfördelningen. För att ha möjlighet att kvalitetssäkra verksamheterna finns det krav på kommunerna att följa upp och utvärdera varje förskolas arbete mot de mål och riktlinjer som finns vilket förutsätter ett samarbete mellan olika beslutsnivåer. Resultatet av dessa utvärderingar ska bland annat ligga till grund för hur resurserna fördelas där hänsyn tas till varje förskolas förutsättningar och behov.

Lpfö 98 (reviderad 2010) betonar barngruppens betydelse för barnets utveckling och lärande och skollagen ställer krav på barngruppens passande storlek och sammansättning. Skolverket (2005) tydliggör att denna lämpliga storlek måste jämföras med styrdokumentens mål men lyfter också att förutsättningarna skiljer sig åt mellan olika förskolor vilket innebär att det inte finns en given personaltäthet eller gruppstorlek som passar alla bäst. Det framhålls däremot vissa riktlinjer som enligt Skolverket visar att 15 barn är att föredra i en barngrupp. Däremot är det lämpligt att barn i behov av särskilt stöd och de allra yngsta barnen vistas i ännu mindre grupper för att pedagogerna ska kunna tillgodose deras behov. Risken är att de yngsta barnen blir stressade av för många relationer vilket kan påverka deras lärande även senare. De lyfter dock även andra faktorer som måste vägas in, såsom barnets kön, modersmål, barn och personalgruppens kontinuitet, pedagogernas kompetens, miljön både inomhus och utomhus, områdets sociala förhållanden och barnens närvaro. Skolverkets utvärdering visar dock att det framförallt är ekonomin och i mindre grad övriga faktorer som är avgörande för barngruppernas storlek. Oberoende av dessa faktorer kan dock sägas att mindre barngrupper gynnar kvaliteten mer än större grupper även om personaltätheten är den samma. Men även personaltätheten påverkar vilket Asplund Carlsson mfl (2001) visar genom att uppmärksamma Dahlgrens undersökning av verksamheter som minskade i personaltäthet. Studien visar att pedagogerna var oroliga att relationerna till barnen skulle förändras vilket det också gjorde. Kontakten med barnen blev allt mer på barnens initiativ vilket gjorde att mer aktiva barn också fick mer av pedagogernas uppmärksamhet. Asplund Carlsson menar också att relationerna mellan barnen påverkades då de spontant delade upp sig mer efter ålder och barn som hade svårt att få kompisar blev ensammarer.

Även om barngruppens storlek och personaltäthet har stor betydelse lyfter Asplund Carlsson mfl (2001) forskning som menar att det är pedagogernas kompetens som främst påverkar barnens lärande och utveckling. Pedagoger med högre utbildning lyssnade mer på barnen, var mer engagerade och mindre stränga. De framhåller dock att forskningen visar att högre utbildning inte helt kan kompensera för färre personal. Även Skolverket (2005) lyfter betydelsen av pedagogernas kompetens och förtydligar att kommunen har ansvar dels för att pedagoger har högskoleutbildning men också för att de ska få möjlighet till den

vidareutbildning som behövs. Detta är en nödvändighet för att kunna uppehålla en god kvalitet utifrån läroplanens mål. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att själva kärnan i förskolans kvalitet har att göra med pedagogers förhållningssätt gentemot barnen, att kunna möta dem efter var de befinner sig. Det handlar om att se barnet som en kompetent deltagare vilket ger barnen möjlighet att påverka sin egen vardag.

Enligt Skolverket (2005) bör även miljön ses som en aktiv del av den pedagogiska verksamheten. Utvärderingar visar dock att pedagogerna ser tydligare samband mellan miljö och kvalitet än ledningen i kommunen. Skolverket poängterar att detta framförallt blir tydligt då barngruppens storlek ofta bestäms utan hänsyn till lokalerna. De faktorer som påverkar kvaliteten som vi hittills lyft fram har mestadels varit saker som pedagoger har mycket lite kontroll över. Oavsett ledning, barngruppens eller personalens sammansättning har de ansvar för att göra sitt bästa för att utveckla en verksamhet efter de styrdokument som finns. När det gäller hur man använder de befintliga lokalerna har pedagoger dock större inflytande. Bland annat Lenz Taguchi (1997) poängterar miljöns stora betydelse och menar att pedagoger måste vara medvetna om vad den kommunicerar till barnen. Miljön kan antingen underlätta eller försvåra det arbetet som pedagogen gör.

Eva Gannerud, och Karin Rönnerman (2007) visar med sin forskning på bredden av arbetsuppgifter för pedagoger i bland annat förskolan. De beskriver några pedagogers arbete med planering och organisering av verksamheten, utvecklande av dagliga rutiner, föräldrakontakt, in- och utskolning, kompetensutveckling, möten och naturligtvis det faktiska arbetet med barnen. De menar att varje del av pedagogers uppgifter är betydelsefulla för hur väl verksamheten lever upp till läroplanens mål och därmed en god kvalitet.

3.2.2 Innehåll och arbetsätt

När det gäller förskolans innehåll står det bland annat i Lpfö 98 (reviderad 2010) att verksamheten ska präglas av fostran, omsorg och lärande. Gannerud och Rönnerman (2007) menar dock att omsorgsdelen länge varit fokus i förskolans verksamhet vilket innebär att barnen ska få det stöd de behöver i vardagen. Då lyfter de främst det sociala, psykiska och praktiska stödet som barnen är i behov av. I och med att förskolan fick en läroplan har fokus allt mer gott från omsorg till lärande och numera har de pedagogiska uppgifterna fått högre status än omsorgen om barnen. Risken med detta är att man genom att betona barns lärande, kompetens och självständighet samtidigt kan förbise barns behov och beroende av vuxnas omsorg. Författarna menar dock att dagens forskning poängterar vikten av att utgå från barnens erfarenheter och intressen när det gäller barnens lärande vilket innebär att pedagoger behöver fånga lärandesituationer även inom omsorgen och se sambanden däremellan.

Lpfö 98 (reviderad 2010) har stort fokus på normer och värden, både som något som lägger grunden för hela förskolans verksamhet men även som något barnen ska kunna tillägna sig i förskolan. Skolverket (2005) framhåller pedagogernas betydelsefulla roll som förebilder i relationerna mellan varandra, till barnen och föräldrarna. Förskolans klimat präglas till stor del av pedagogernas förhållningssätt och därför är det av stor vikt att de diskuterar detta med varandra. Att aktivt arbeta med normer och värden handlar dels om att ge barn möjligheter att utveckla sitt språk, sin identitet och förmåga till empati men också om etik- och värdegrundsfrågor som kommer upp i vardagen. Skolverket lyfter speciellt fram arbetet med jämställdhet och kulturell mångfald som två betydelsefulla områden. Det är dessutom viktigt att barnen får möjlighet att både uttrycka sina egna tankar och åsikter för att på så sätt kunna påverka arbetet i förskolan men också att lära sig lyssna på andra barn och förstå att och hur olikheter kan berika. Även annan modern forskning poängterar att arbetet med normer och

världen är en central del av förskolans verksamhet. Eva Johansson (2001) betonar vikten av detta för att man på så sätt bevarar de demokratiska värden som samhället vilar på och har bland annat bedrivit forskning om etik i barnens vardag (se Johansson 2001) och pedagogers förhållningssätt i förskolans verksamhet (se Johansson 2005).

Utveckling och lärande är en annan del som läggs stor vikt vid i läroplanen för förskolan. Pia Williams (2006) poängterar att människor lär sig alltid i samvaron med andra människor, så också barn. Hon framhåller samlärande mellan barn och mellan pedagoger och barn som en viktig del av arbetet på förskolan. Frågan är dock hur och vad barnen lär sig i samspelet. Det är viktigt att vara medveten om möjligheter såväl som risker med detta. Pedagoger har ett stort ansvar att strukturera verksamheten så att alla är delaktiga och kan göra sig hörda. Att synliggöra och ta tillvara på mångfalden av de tankar och idéer som finns i barngruppen är en viktig del av barns utveckling och lärande. Även Skolverket (2005) poängterar att barn hela tiden utvecklas och tillägnar sig nya kunskaper. Pedagogerna har här ansvar för att varje enskilt barn får de rätta förutsättningarna att utvecklas på bästa sätt. Då barns utveckling och lärande är beroende av en känsla av delaktighet och meningsfullhet är det av stor vikt att arbetet på förskolan utgår från barnens behov, intressen, erfarenheter och åsikter. Siv Benn (2003) menar att lärandet i mycket handlar om att pedagoger förstår var barnen befinner sig, deras tankar och handlande, för att på så sätt kunna ge de rätta utmaningarna för fortsatt reflektion och lärande. Det är dock viktigt att de reflekterar över vad de tror sig se, annars finns risken att de bara blir bekräftade i sina tidigare tankar och eventuellt förbiser viktiga delar av barnens uttryck. Skolverket betonar dessutom att leken har en betydelsefull roll i barns utveckling och lärande och därför är det nödvändigt att pedagogerna ger barnen utrymme och stöd att utveckla denna. Barnen behöver tid, plats, material och inspiration för att utveckla leken. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) argumenterar för att lek och lärande hör ihop då detta skapar ett lustfullt lärande. Samtidigt menar de att det finns en risk med detta och som pedagog måste man vara försiktig så man inte utnyttjar leken för mycket. Leken måste fortfarande få vara fri och kravlös. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) betonar att man vinner mycket av att se leken och lärandet som en helhet där innehållet i verksamheten, exempelvis teman, används i leken samtidigt som man bestämmer teman genom observation av barnens lek.

Samverkan är en annan del som läroplanen belyser. Inga Andersson (1999) menar att det ställs allt högre krav på pedagoger att kunna samarbeta med framförallt kollegor och föräldrar men även verksamhetens ledning och andra myndigheter. I hennes studie framkom att många pedagoger lägger stor vikt vid samarbetet med kollegor och menar att det är betydelsefullt att kunna stötta varandra i arbetet. Författaren framhåller dock att gott samarbete inte är någon självklarhet utan ställer höga krav på pedagogerna, det behövs både en inre trygghet och integritet. Även samarbetet med föräldrarna kan vara svårt men är ändå viktigt. Föräldrarna har rätt att ta del av förskolans arbete, framhåller Andersson, och dessutom vara en aktiv del av det. Detta kräver en medvetenhet av pedagogerna som behöver möta alla barn och föräldrar med öppenhet och respekt (Skolverket 2005).

3.3 Dokumentation för att utvärdera och kvalitetssäkra

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) framhåller att kvalitén på förskolan ska utvärderas genom att fokusera på själva lärandeprocessen i barngruppen. Detta innebär att arbetslaget diskuterar och intar ett kritiskt förhållningssätt till både de uppsatta målen och arbetet i verksamheten. Detta menar författarna att man ska göra dels för att utveckla verksamhetens kvalitet men också för att pedagogerna lättare ska kunna inta ett barnperspektiv. Pramling Samuelsson och Sheridan framhåller också att det finns olika metoder för utvärdering och att

den gemensamma utgångspunkten är att de kan användas för att kontrollera eller utveckla verksamheten. Enligt författarna ska bedömningen av kvalitén utgå dels från systematisk insamlad information med också utifrån de tydliga syften man i förväg kommit fram till. När man därefter utvärderar görs en klargörelse för hur resultatet förhåller sig till de uppsatta målen man har med verksamheten. Elisabet Doverborg och Siv Anstett (2003) framhåller att det är av stor vikt att arbeta med dokumentation i förskolan, då den fungerar som ett underlag när bedömning av verksamhetens kvalitet ska genomföras och likaså för att synliggöra de utvecklingsbehov som finns. Detta är också något som Skolverket (2005) lyfter fram då de betonar vikten av att använda och utveckla olika verktyg och metoder för att dokumentera och utvärdera verksamheten. Vidare står det att dokumentation är ett gemensamt reflektionsarbete och verktyg för att synliggöra verksamheten, exempelvis barns lärandeprocesser.

Annica Löfdahl och Héctor Pérez Prieto (2010) lyfter sin studie som bygger dels på textanalys av kvalitetsredovisningar och utvärderingar men också på intervjuer med rektorer och pedagoger. Deras forskning visar på ett dilemma då dessa dokument samtidigt osynliggör viktiga delar av verksamheten. Två skäl till detta är att vissa områden i verksamheten inte kan synliggöras på grund av sekretess och andra områden kan inte synliggöras för att de då skulle minska värdet av marknadsföring till föräldrar. Löfdahl och Pérez Prieto belyser att de främsta motiven till att verksamheten i förskolan ska synliggöras bottnar i en ökad kontroll av staten men också ökat krav från föräldrar att få mera inblick i verksamheten. Detta menar de väcker en känsla av otrygghet hos pedagoger. Vidare framhåller författarna Balls resonemang att detta i sin tur påverkar att dokument såsom, planering, utvärdering och kvalitetsredovisning istället konstrueras i syfte att visas upp för marknaden och för extern kontroll.

3.3.1 Observation

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) framhåller att när man som pedagog ska dokumentera verksamheten på ett gynnsamt sätt måste man kunna upptäcka, tolka och observera det man anser är viktigt i relation till det man vill veta mer om. Vidare belyser de förändringen som skett gällande synen på barns lärande och en jämförelse på hur man förr i tiden observerade barn. Då var det mer vanligt att, inom förskolan, observera för att göra en bedömning på barns utveckling. Detta kan jämföras med vad Gunilla Dahlberg, Peter Moss och Alan Pence (1999) kallar för barnobservationer, då man fokuserar på vilka utvecklingsstadier barn befinner sig på. De menar att förhållningssättet inte ska likställas med pedagogisk dokumentation som istället handlar om att synliggöra barns läroprocesser. Sheridan och Pramling Samuelsson framhåller att begreppet observation idag har bytts ut mot dokumentation, trots att själva observationen fortfarande är en viktig del i dokumentationsarbetet.

Åberg och Lenz Taguchi (2005) framhåller att man kan observera verksamheten för att få mer insikt om hur barn söker kunskap och förståelse för omvärlden. Genom att observera och göra iakttagelser i barngruppen, då både frågor och nyfikenhet väcks hos pedagogen, kan man utifrån det gå vidare och avgöra vad som ska dokumenteras i verksamheten. De menar att observationer är ett sätt att skapa en ömsesidig läroprocess tillsammans med barnen. Detta kan jämföras med Lenz Taguchi (1997) som anser att pedagoger kan vara en medforskare tillsammans med barnen. Vidare lyfter hon Swifts resonemang om att pedagoger i observation av barngruppen kan vara lyhörda och bekräftande i det barnen gör och det som händer i situationen, vilket i sin tur kan leda till att man vidgar förståelsen för det man observerar.

Christina Wehner-Godée (2010) beskriver att man utifrån Reggio Emilia pedagogiken ser en skillnad mellan att se och observera, då det finns ett bakomliggande syfte när man gör en observation. Enligt henne kan man inte återberätta allt man observerar genom en dokumentation, vilket innebär att dokumentationen inte speglar hela sanningen. Wehner-Godée menar att den som dokumenterar gör ett val och konstruerar därav både relationen till barnet och innehåll i processen. Detta vidareutvecklar Dahlberg mfl (1999) när de beskriver hur barnobservationer utgår från ett modernistiskt perspektiv, då ståndpunkten är att söka en mer objektiv sanning. Arbetssättet dokumentation menar de speglar ett postmodernt perspektiv, då man utgår från att det som dokumenteras inte kan visa hela sanningen.

3.3.2 Reflektion, kommunikation och analys

Enligt Åberg och Lenz Taguchi (2005) leder dokumentationsarbete till gemensamt reflekterande i arbetslaget, vilket i sin tur kan bidra till att den pedagogiska verksamheten utvecklas. Vidare beskriver de hur denna gemensamma reflektion kan ge en större förståelse för barns läroprocesser och även synliggöra det egna förhållningssättet. Likaså menar Wehner-Godée (2010) att det är viktigt att dokumentera för att synliggöra det egna handlandet som pedagog för på så sätt kunna avgöra om det man gör överensstämmer med de pedagogiska tankarna man har. Enligt Dahlberg mfl (1999) handlar dokumentationsarbetet också om att ha makt över sina egna tankar och den egna verksamheten för att på så sätt bli mindre styrd av de diskurser som dominerar. Genom en större medvetenhet menar de att man får större möjlighet att kunna förändra och skapa nya arbetsätt i den praktik som råder. Detta menar även Lenz Taguchi (1997) då hon framhåller det nödvändiga i att diskutera och reflektera över dokumentationen för att det ska kunna ske en förändring och utveckling av verksamheten. Enligt henne krävs ett gemensamt engagemang i arbetslaget, då dokumentation är ett kollektivt redskap man kan använda sig av i samarbetet med både barn och föräldrar.

Viktiga aspekter, som Lenz Taguchi (1997) lyfter fram, i dokumentationsarbetet är dels att synliggöra det som händer i form av återberättande men också för att väcka nyfikenhet inom nya områden och på så sätt gå vidare i arbetsprocessen. Med hjälp av dokumentation kan pedagogen synliggöra för barnen deras egna tankar, vilket också leder till ett ömsesidigt kommunicerande mellan pedagog och barn. Vidare menar författaren att man dessutom kan visa dokumentationen för andra kollegor eller utomstående och därav delge hur barn tänker och uttrycker sin kunskap i verksamheten. I detta möte, med andra, menar Lenz Taguchi att pedagogen också kan beskriva sitt eget lärande. Wehner-Godée (2010) vidareutvecklar detta då hon framhåller att målet med dokumentation är att skapa ett underlag för både egna reflektioner men också diskussioner med andra yrkesverksamma. I detta arbetssätt menar författaren att det krävs inblick i olika teorier om lärande och utveckling, då man genom att jämföra egna och andras teoretiska kunskaper kan bidra till ett mer objektivt förhållningssätt till dokumentation. Detta kan jämföras med Lenz Taguchis (2000:113) resonemang där syftet med dokumentation är att försöka utgå från många olika teorier för att finna förståelse för barns uttryck. Vidare framhåller hon att detta också bör göras dels för att utmana barnen i deras tänkande men också för att utmana sig själv och de vetenskapliga teorier som råder om barns lärande.

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) framhåller vikten av att analysera och tolka dokumentationen för att komma vidare i kvalitetsarbetet på förskolan. De menar att människor tolkar och analyserar på olika sätt och att det finns ett samband mellan utbildningsnivå och på vilket sätt man analyserar sitt arbete. Författarna menar att de pedagoger som alltid analyserar sin verksamhet, besitter oftast god kunskap och utbildning och bidrar därmed till hög kvalitet på förskolan. Vidare beskriver de på vilket sätt denna

process kan utvecklas och lyfter fram vissa faser i arbetet. I första skedet, planeringsfasen, beslutas vad som ska arbetas med för att därefter, i genomförandefasen, reflektera över särskilda innehållsområden, vad som gick bra, mindre bra och anledning till detta. För att uppnå en större helhetsbild av verksamheten ska man slutligen göra en analys på sammanställningen av resultatet på dokumentationen, kvalitetsredovisningen och utvärderingen. I denna analysprocess menar Pramling Samuelsson och Sheridan att man bör titta på hela barngruppens sammantagna och förändrade kunnande och inte fokusera på enskilda barns kompetenser. Vidare framhåller de vikten av att analysera dokumentationen av både barns och pedagogers arbeten, för den enskilde pedagogens skull, vilket man också kan göra tillsammans med barnen. De beskriver att när man analyserar sin verksamhet gör man ett medvetet val av de innehållsområden man anser vara viktiga. Därför menar de att det är av vikt att denna analys utgår ifrån den planering och de mål man har i verksamheten.

3.3.3 Barns dokumentation

Lenz Taguchi (1997) betonar att dokumentation är ett verktyg som ger mer insikt om hur barn, både gemensamt och individuellt, uttrycker sin kunskap. I den dagliga verksamheten kommunicerar barn och pedagoger med varandra. Hon menar att i kommunicerandet ger barn uttryck för sina tankar och erfarenheter på många sätt, bland annat genom teckning och berättande. Detta menar Wehner-Godée (2010) bör tas tillvara på då man som pedagog kan reflektera över barns teckningar, vilket i sin tur kan leda till att man får insikt om hur man kan vidareutveckla arbetet med barnen. Doverborg och Anstett (2003) lyfter också fram barns dokumenterande genom teckningar som en viktig del i verksamheten. För pedagogen kan detta bidra till mer förståelse för hur barn uppfattar och resonerar kring sin egen omvärld. Att uppmärksamma barns teckningar menar de är ett sätt att försöka ta barnets perspektiv och för att göra detta måste man gå vidare och analysera de barnen själva dokumenterar. På så sätt få man också ytterligare möjlighet att anpassa verksamheten efter barnen. De framhåller dock att det inte räcker med att vara lyhörd utan man måste även skapa tillfällen och utnyttja de situationer som bjuds i det dagliga arbetet med barnen för att på så sätt även kunna utmana barnen i deras tänkande. Vidare beskriver författarna deras forskning gällande ett analysarbete av barns bilder och samtal om dessa. Deras exempel från praktiken visar på vikten av att barn själva får dokumentera, reflektera och ta del av andra barns sätt att resonera på. Detta för att barnen på så sätt ska få en djupare förståelse för ett specifikt innehåll och även utmanas i sitt eget tänkande. Det som också framkom i studien var att pedagogerna som fick ta del av resultatet gav uttryck för att vilja skapa fler tillfällen då barn kan utmanas att dokumentera sina tankar och erfarenheter.

3.3.4 Vad ska dokumenteras?

Doverborg och Anstett (2003) framhåller Pramling Samuelssons resonemang gällande vad det är man ska dokumentera i verksamheten och att detta helt beror på vilket syfte man utgår ifrån när man dokumenterar. De syften hon anser är viktigast är dels pedagogers tankar och genomförande men också hur barn finner förståelse för omvärlden. Som ovan nämnt (se 3.3.3) menar Doverborg och Anstett att en viktig utgångspunkt i vad som ska dokumenteras är synliggörandet av variationen i barns sätt att tänka och resonera. Vidare framhåller de Marton och Booths resonemang där en viktig del i barns lärande är just att få tillgång till variation av ett specifikt innehåll. På så vis, menar författarna, att det skapas bra förutsättningar för barn att bli medvetna om sitt eget tänkande likaså hur andra tänker. De menar att detta arbetssätt kräver att både pedagoger och barn reflekterar tillsammans, dels utifrån barnens erfarenhetsvärld men också utifrån pedagogens styrning gentemot strävansmålen i styrdokumentet. Likaså menar Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) att det är viktigt att förskolans verksamhet har en tydlig struktur och organisation men också att barn får möjlighet

att vara delaktiga och påverka den. Vidare beskriver de, enligt dem, en ideal verksamhet som bygger dels på planerade aktiviteter men också på att pedagoger tar tillvara på vardagliga stunder och skapar lärandesituationer av dem med. De menar att den sistnämnda delen kanske kräver mer kompetens av pedagogen, då man behöver fånga upp spontana och oförutsägbara situationer i verksamheten.

Wehner-Godée (2010) menar att det är viktigt att dokumentera och följa ett helt händelseförlopp. På så sätt blir man delaktig i det som händer och kan tolka det processen synliggör. Lenz Taguchi (1997) utvecklar detta ytterligare då hon menar att man som pedagog i samspel med barnen, är en medkonstruktör. Genom att finnas tillgänglig och ställa frågor, hjälper man barnen i processen. Wehner-Godée hävdar att det är av stor betydelse att man låter processen ta tid. Detta för att man på så sätt ska kunna se på det som händer utifrån olika perspektiv men också för att väcka barns nyfikenhet och låta dem få möjlighet att utforska och pröva sig fram på olika sätt. Författaren framhåller också att det är givande att dokumentera även den färdiga produkten och på vilket sätt den kommunicerar till sin omgivning. Målet med arbetssättet, menar Wehner-Godée, är att få mer kunskap om hur barn lär och utvecklas. Det färdiga materialet som dokumentationen givit kan på så sätt bidra till diskussioner med andra yrkesverksamma.

3.3.5 Praktiska verktyg och metoder

Doverborg och Anstett (2003) framhåller olika tillvägagångssätt gällande hur man ska dokumentera verksamheten, exempelvis genom barnintervjuer, samla på barns verk, videofilma, fotografera men också att låta barnen fotografera det som intresserar dem. Wehner-Godée (2010) fördjupar sig i detta ytterligare och beskriver hur man med hjälp av penna och papper kan dokumentera verksamheten. Hon menar att det är gynnsamt att lära sig en bra teknik att skriva så kallade dokumentationsprotokoll på, då detta är en metod som man i alla situationer kan använda sig av. Den metod hon framhåller är ett tillvägagångssätt man använder sig av i förskolor i Reggio Emilia. Detta menar hon underlättar arbetet, då man redan efter observationstillfället har sorterat och delat upp på ett tydligt sätt det man dokumenterat. Ett annat tillvägagångssätt är att skriva dagbok. På så sätt kan pedagogen följa sin egen utveckling i lärandeprocessen (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999). Wehner-Godée framhåller även ljudinspelaren och dess betydelse för att fånga in allt som låter och sägs vid samtal eller diskussioner, då med hjälp av exempelvis dator eller mobil. Om man väljer att utföra barnintervjuer kan redskapet användas, då det ytterligare underlättas om man vill intervjua flera barn samtidigt. Wehner-Godée belyser också att man med hjälp av digitalkameror kan följa en process som ordnas i en dokumentation på väggar synligt för både barn, föräldrar och pedagoger. Fotona kan dessutom föras över till datorn för att redigeras, ordna bildspel och skriva text till. Vidare framhåller hon Lindströms beskrivning av portföljmetodik och att man då samlar och förvarar allt material eller dokumentation, från en specifik process, i en mapp eller pärm. På så sätt kan man gå tillbaka och reflektera och kritiskt granska det arbete man gjort.

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) är videokameran ett ypperligt redskap för att synliggöra de förhållningssätt pedagoger intar och även hur samspelen i barngruppen ser ut. De menar att pedagoger kan ta lärdom av att analysera sina videoobservationer både när det gäller praktiska och pedagogiska frågor. En annan fördel som Wehner-Godée (2010) lyfter är att man får möjlighet att spela om samma videosekvens flertal gånger och på så sätt mer djupgående analysera det man ser. Vidare framhåller hon Lindahls resonemang att man med hjälp av videoobservationer på ett tydligt sätt kan upptäcka vad som fångar barns intresse. En annan aspekt hon lyfter är att videofilmning är en gynnsam metod när man arbetar med yngre

barn och vill dokumentera deras lärande och utveckling. Detta för att de yngre barnen inte har lika mycket verbal kommunikation som äldre och därför blir det lättare att fånga deras upplevelser genom videokameran. Göran Krok och Maria Lindewald (2003) har skrivit om hur man kan utveckla arbetet med portfolion. Portfolion är redskap som gör att man kan synliggöra det enskilda barnets lärande och utveckling. Den fungerar också som ett stöd i att göra förskolans verksamhet och barnets lärande konkret för både barnet och föräldrarna. Vidare beskriver även Pramling Samuelsson och Sheridan portfolions betydelse och att man med denna metod på ett systematiskt sätt kan följa det enskilda barnets lärande. Med hjälp av portfolion kan man samla och lägga in viktigt dokumentation inom många olika områden såsom barns skriftspråkande, matematik etc. De framhåller dock att det krävs att man arbetar med många olika metoder i dokumentationsarbetet, för att fånga en helhetsbild av den pedagogiska kvalitén i verksamheten.

3.3.6 Svårigheter

Johansson och Pramling Samuelsson (2003) framhåller att pedagoger möter olika dilemman och utmaningar när det gäller lärande i förskolan. Författarna lyfter bland annat fram hur man ska förhålla sig till individens intressen och behov gentemot hela gruppen. De framhåller forskning som visar att pedagoger upplever svårigheter i bemötandet av barns enskilda behov. Detta är ett dilemma författarna anser kan relateras till att fokus på det enskilda barnets utveckling alltid har präglat förskolans tradition. Vidare framhåller de med stöd i både läroplanen och tidigare forskning att barns samlärande är av stor vikt även för det individuella lärandet och kan därför tas tillvara i verksamheten.

Ett annat hinder i dokumentationsarbetet, särskilt i början, kan vara att det kräver mycket tid och engagemang. Därför är det viktigt att detta arbetsätt ersätter någon annan del i verksamheten, istället för att det ska bli något som arbetslaget känner svårigheter att hinna med (Wehner-Godée 2010). Enligt Dahlberg mfl (1999) bör man också som pedagog erkänna att dokumentationen alltid på något sätt är subjektiv, då den speglar våra tolkningar, värderingar och känslor. Vidare framhåller de Maturanas resonemang om att detta inte är något som man kan komma ifrån, utan istället bör finna förståelse för hur det påverkar dokumentationsarbetet. En annan svår aspekt som Wehner-Godée också framhåller är att pedagogen sitter i en maktposition när det gäller avgörandet av vilka tankar och idéer som ska styra det pedagogiska arbetet. Hon menar dock att man med hjälp av just dokumentationen kan påverka och ändra den maktbalans som råder i verksamheten. Detta menar Wehner-Godée kan upplevas som en svårighet för pedagogen då man inte längre har lika mycket kontroll som tidigare över det som sker i verksamheten. Detta kan jämföras med Dahlberg mfl argument då de gör en liknelse till Foucaults tankar om makt och att de menar att det alltid finns en risk med dokumentation då pedagogen har makten att kategorisera barn utifrån deras handlingar och egenskaper. Därför krävs att pedagoger är medvetna om de risker som finns när de arbetar på detta sätt.

4 Metod

I detta avsnitt beskriver vi studiens metod, urval, genomförande samt bearbetning. Därefter kommer även etiska ställningstagande och tillförlitlighet att redogöras för.

4.1 Val av metod

Vårt syfte är att bidra till en fördjupad kunskap om hur pedagoger kan arbeta med dokumentation för att utveckla kvalitén i förskolan. Vi vill därför ta reda på hur pedagoger resonerar om dokumentation som verktyg och har därmed valt att utföra en kvalitativ studie. Staffan Stukát (2005) framhåller att syftet med den kvalitativa studien snarare är att tolka och förstå ett visst material än att kunna förklara, generalisera och förutse. Den ger möjlighet för en kreativ forskning där man kan gå in på djupet av det insamlade materialet. Nackdelen är dock att man på så vis måste begränsa antalet undersökningspersoner vilket inte möjliggör någon generalisering. Då den grundas på en tolkning av undersökningspersonerna, menar Stukát, att även forskarens förförståelse spelar en mycket stor roll vilket kan uppfattas som en tillgång i tolkningen men också som alltför subjektiv forskning. I studien utgår vi från ett hermeneutiskt förhållningsätt då vi som forskare ser vår egna förförståelse och vårt engagemang som en förutsättning för att kunna inta undersökningspersonens perspektiv (Lantz 2007). Därför har vi också valt att i studien börja med att intervjua Maj Asplund Carlsson (se 2.4) som är väl insatt i den reviderade läroplanen och vårt valda ämne för att därefter, utifrån vår nya förförståelse, formulera intervjufrågor till pedagogerna. Detta kan jämföras med Nils Gilje och Harald Grimens (1992) beskrivning av den hermeneutiska cirkeln, som fokuserar på relationen mellan ett fenomen del och helhet. De menar då att man tolkar delen utifrån ens förståelse av helheten och helheten utifrån ens förståelse av delen. Detta innebär att man hela tiden gör sin tolkning utifrån den förförståelse man har av fenomenet.

4.2 Intervju

Vi har valt att använda oss av intervju som metod vilket är vanligt förekommande i den kvalitativa studien, inte minst när det gäller fenomenografiska studier där syftet är att belysa variationen av människors sätt att uppfatta ett visst fenomen. Vikten läggs då vid att undersöka hur något framstår för människor snarare än hur det faktiskt är (Stukát 2005).

I vår studie har vi använt oss av den riktat öppna intervjun som Annika Lantz (2007) beskriver som en vid fråga som delas upp med hjälp av några frågeområden. Detta innebär att intervjupersonen kan ge ett fritt svar utan förutbestämda svarsalternativ och på så sätt får man en djupare förståelse för hur intervjupersonen i detta fall uppfattar dokumentation i förskolan. Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud (2007) framhåller att denna undersökningsmetod möjliggör uppföljning av oväntade svar men också att återkomma för att förtydliga svar man som forskare inte förstod. Jörgen Dimenäs (2007) menar att den fenomenografiska intervjutekniken i mycket påminner om Piagets kliniska intervjumetod som också innebär att intervjupersonen kan tala fritt. Han poängterar dock att intervjuaren hela tiden måste vara medveten om intervjuens riktning för att på så sätt ändå få svar på sina frågor. Detta innebär att intervjuaren måste hitta en balans mellan det helt fasta och det helt spontana. Man måste kunna följa med i den intervjuades tankebanor och förstå svaren utifrån dennes erfarenhetsvärld men samtidigt hålla kvar fokus på studiens övergripande syfte.

Vi bestämde oss för att göra en kombination av informant- och respondentundersökning som Esaiasson mfl (2007) beskriver, då vi menar att de faktiska förutsättningarna för arbetet på förskolan har inverkan på hur pedagogerna tänker och resonerar om dokumentation. Vi valde några olika frågeområden med några specifika frågor men funderade också på vilka följdfrågor som skulle kunna bli aktuella för att vara väl förberedda på intervjun.

4.3 Urval

Dimenäs (2007) framhåller Larssons ställningstagande gällande urval av undersökningsgrupp. Larsson menar att det är av stor vikt att medvetet ha stor variation av intervjupersoner men samtidigt menar han att det kan vara en fördel att välja intervjupersoner som är mer insatta i området. För att få en spridning i vår studie ville vi därför intervjua förskollärare från olika förskolor, stadsdelar och till viss del även olika kommuner. För att få ut så mycket som möjligt av studien ville vi ändå ha med personer som är insatta och jobbar med dokumentation. Därför började vi med att skicka ut mail till rektorer i Göteborgs olika stadsdelar men även till Partille, Mölndal och Kungsbacka där vi beskrev vår studie och efterfrågade pedagoger som var insatta i dokumentation och kunde tänka sig att ställa upp. Detta kan jämföras med Esaiassons mfl (2007) beskrivning av självselektionsurval vilket innebär att det inte är forskaren utan intervjupersonerna själva som avgör vilka som är med i studien. Vi fick dock ett mycket begränsat antal svar och därför fick vi istället höra av oss till förskolor som vi hört talas om jobbar med dokumentation eller som på deras hemsida beskrev att de jobbade med detta. Detta innebar att det snarare blev en kombination av bekvämlighetsurval som Esaiasson mfl beskriver och strategiskt urval som Stukát (2005) framhåller. Bekvämlighetsurvalet innebär att ett urval efter vilka som lättast går att få tag på och strategiskt urval innebär att man utgår från vissa variabler som man tror kan påverka svaren. I vår studie har vi pedagoger som vi lätt fick tag på men försökte ändå få en spridning gällande geografiskt område, utbildningsnivå och pedagogisk inriktning. Vi har därför intervjuat pedagoger från Västra Hisingen, Centrum, Hovås och Partille där en del av pedagogerna är förskollärare medan andra är barnskötare. Som vi tidigare nämnt är dokumentationen en stor del av Reggio Emilias filosofi och därför ville vi ha med pedagoger från förskolor med denna inriktning men för att få en bredare studie har vi även med pedagoger från vanliga förskolor utan uttalad pedagogisk inriktning.

När det gäller antalet intervjupersoner har vi som Stukát (2005) beskriver utgått från studiens omfattning och tidsplanering. En kvalitativ intervjustudie är mycket tidskrävande och antalet intervjupersoner blir därmed relativt låg. Risken med för många intervjuer är att den på grund av tidsbrist blir ytlig vilket innebär att studien inte fyller sin funktion samtidigt som det givetvis blir ett mer intressant innehåll med fler intervjupersoner. I vår studie hade vi till att börja med sex intervjupersoner men efter ett bortfall återstod fem stycken.

4.4 Genomförande

När vi bestämt ämne för studien tog vi kontakt och bokade en kortare intervju med en forskare som är insatt i dokumentation, Maj Asplund Carlsson. Genom denna intervju fick vi en större förståelse för ämnet som inom hermeneutisk forskning är mycket väsentligt för den fortsatta studien. Även denna intervju var av riktat öppen karaktär med vissa frågeområden och följdfrågor. Efter att vi transkriberat och analyserat intervjun kunde vi formulera mer relevanta och intressanta frågor till pedagogerna. I enlighet med Esaiasson mfl (2007) rekommendationer om att göra provintervjuer valde vi att testa frågorna på en pedagog som inte ingår i studien, vilket resulterade i vissa justeringar. När vi fått tag på pedagoger som både jobbade med dokumentation och ville delta i studien bestämde vi tid för intervjutillfället. Vi hade tid under en vecka då pedagogerna fritt fick säga en tid som passade dem att vi kom

till förskolan. Efter att vi bestämt tid mailade vi ett brev till varje pedagog där vi bekräftade den tid och plats, kort beskrev syftet med studien, de forskningsetiska principerna och vart de kunde vända sig med eventuella frågor (Bilaga 1). Vi valde att genomföra intervjuerna på förskolorna för att pedagogerna skulle känna sig så bekväma som möjligt vilket även Esaiasson mfl framhåller som betydelsefullt. Detta underlättade även för att kunna genomföra intervjuerna på deras arbetstider och vi kunde på så sätt även avsluta med att själva se deras dokumentation för att få en tydligare bild av vad vi talat om under intervjun. Vi var både med på samtliga intervjuer, en av oss höll i intervjun och den andra hade möjlighet att komplettera med följdfrågor om detta behövdes. Dessutom menar vi att detta underlättade för bearbetningen av materialet då vi kunde diskutera våra tolkningar för att få ett så trovärdigt resultat som möjligt.

För att underlätta bearbetningen av materialet spelades alla intervjuerna in vilket även Esaiasson mfl (2007) rekommenderar om det inte upplevs som ett hinder i intervjun. När vi frågade intervjupersonerna var det inget problem att bli inspelade och de verkade inte heller påverkade under intervjun. Efter intervjuerna transkriberade vi hela intervjuerna för att på så sätt göra en så bra tolkning av materialet som möjligt.

4.5 Bearbetning

Då denna studie är av kvalitativ karaktär är det också en kvalitativ databearbetning vi gjort. För att kunna göra en noggrann bearbetning och analys av intervjuerna valde vi att skriva ut intervjuerna ord för ord. Vi valde dock bort att skriva ut pauser, skratt och dylikt då vi inte anser detta påverka resultatet. Vid bearbetningen började vi, som Lantz (2007) lyfter som viktigt, att läsa igenom alla intervjuerna i sin helhet för att på så sätt få en förståelse för pedagogens uppfattning. Därefter kunde vi även fördjupa oss och förstå varje del på ett bättre sätt. Att pendla mellan helhet och del var något vi gjorde under hela bearbetningen för att på så sätt ge en rättvisare bild av intervjuerna. Lantz poängterar att hela intervjuerna bidrar till förståelse men samtidigt måste man göra en datareduktion för att materialet ska vara hanterbart och kunna analyseras. Efter att ha fått en helhetsuppfattning av varje intervju valde vi därför ut de delar som utifrån vårt syfte och våra frågeställningar var intressanta. Då Lantz belyser risken med att ta ett uttalande från dess sammanhang, vilket kan göra att uttalandet får en annan betydelse, valde vi att markera vissa delar i texten men ändå ha helheten kvar.

Lantz (2007) framhåller därefter att man genom att koda och urskilja mönster först kan synliggöra vissa områden men också att senare finna olika kategorier inom dessa områden. Efter att vi läst intervjuerna och markerat viktiga delar framträdde vissa områden som utifrån denna studie var intressanta för att sedan kunna jämföra pedagogernas svar inom de olika områdena. Dessa områden valde vi till slut att benämna: *förutsättningar*, *syftet med dokumentationen*, *vad dokumenteras* och *tankar om den reviderade läroplanen*. Till att börja med hade vi även *tillvägagångssätt* som område men insåg sedan att detta fanns med som förtydligande av framförallt området *syftet med dokumentation*. Efter att vi fokuserade på och diskuterade varje område för sig fann vi även olika kategorier under varje område. I vårt resultat har vi gjort en beskrivning av dessa områden och underkategorier men även avslutat med en sammanfattning av intervjuerna som helhet. I har även valt att ta med vissa citat från pedagogerna för att på så förstärka våra beskrivningar av kategorierna.

4.6 Tillförlitlighet

När det gäller studiens kvalitet och tillförlitlighet kommer vi att utgå från och diskutera dess reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Studiens reliabilitet beskriver Stukát (2005) som trovärdigheten i själva mätinstrumentet och validitet som giltigheten av mätinstrumentet, det

vill säga huruvida det mäter vad som i studien avsågs att mätas. Då våra frågeställningar i mycket handlar om hur pedagoger resonerar kring dokumentation anser vi att den riktat öppna intervjun är det mest tillförlitliga mätinstrument för vår studie. Risken med denna metod är dock att man aldrig kan veta med säkerhet hur sanningsenligt informanterna svarar. Vi anser det dessutom vara viktigt att poängtera att intervjun som mätmetod är beroende av intervjuarens förmåga och förförståelse inom såväl ämnesområdet som intervjuteknik. Därför började vi att intervjua en forskare, vilket vi upplevde meningsfullt både när intervjufrågorna bestämdes, vid intervjutillfället och i bearbetningen av resultatet. För att kunna skapa en så bra intervju som möjligt valde vi att göra en provintervju med en annan pedagog före studiens intervjupersoner. Efter denna provintervju ändrade vi vissa formuleringar för att underlätta förståelsen. Då vi inte är vana intervjuare är vi dock medvetna om att detta kan ha påverkat resultatet. Pedagogerna kan dessutom som vi tidigare nämnt ha påverkats av situationen och fokuserat på det positiva i deras arbete med dokumentation. Detta är dock ingenting som i så fall påverkat vårt arbete i någon större utsträckning då vårt syfte är att bidra med en fördjupad kunskap om hur pedagoger kan arbeta med dokumentation för att utveckla kvalitén i förskolan. Vi vill även poängtera att bearbetningen av en riktat öppen intervju är svår då det grundar sig på tolkningar av intervjutillfället och de transkriberade intervjuerna. För att öka trovärdigheten och underlätta bearbetningen valde vi att båda vara med vid alla intervjutillfällen och har även analyserat materialet tillsammans. Vi är ändå medvetna om att någon annan skulle ha kunnat tolka materialet annorlunda.

Enligt Stukát (2005) handlar en studies generaliserbarhet om vilka resultatet gäller. Då vår studie endast omfattar ett litet antal intervjupersoner är det inte möjligt att göra några generaliseringar och vårt resultat innefattar endast de pedagoger som ingick i undersökningen.

4.7 Etiska ställningstagande

Som forskare är man skyldig att ta hänsyn till individskyddskravet som varje samhällsmedlem är berättigade till. Vetenskapsrådet (1990) har utifrån detta individskyddskrav därför formulerat fyra forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, nämligen informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att varje undersökningsdeltagare ska få information om syfte med studien och tillvägagångssätt. Informationen ska även förklara deltagarens frivilliga deltagande och att den när som helst har rätt att avbryta sin medverkan. Med samtyckeskravet menas att deltagarna måste ge samtycke för att finnas med i studien och att de kan avbryta sin medverkan utan negativa konsekvenser. Konfidentialitetskravet handlar om deltagarnas rätt att vara anonyma och att obehöriga inte på något sätt ska kunna ta del av personuppgifter eller insamlat material. Nyttjandekravet innebär att det insamlade materialet endast kommer att användas i den aktuella forskningen och inte i några andra ovetenskapliga sammanhang.

Detta är givetvis även något vi tagit hänsyn till i vår studie. Framförallt informerades deltagarna genom det brev som skickades innan intervjun, innehållande kort information om studien, deltagarnas rättigheter och kontaktuppgifter (Bilaga 1). Detta var dessutom något vi försäkrade oss om att de tagit del av innan vi påbörjade varje intervju. Det insamlade materialet har hela tiden förvarats skilt från person- och kontaktuppgifter.

5. Resultat

Här följer en redogörelse av vårt sammanställda resultat där vi delat in det insamlade materialet i fyra olika områden. Dessa områden kommer att beskrivas med hjälp av några kategorier där vi även valt ut citat från intervjuerna för att tydliggöra. Vi avslutar detta avsnitt med en sammanfattning av intervjuerna i sin helhet.

5.1 Förutsättningar

Vi vill börja med att framhålla de förutsättningar som de olika pedagogerna har då detta i stor utsträckning påverkar både deras resonemang om dokumentation, men även hur de faktiskt går tillväga med dokumentationen. I det insamlade materialet har vi urskiljt fyra olika kategorier som pedagogerna tar upp gällande förutsättningar, vilka vi här kommer att beskriva.

5.1.1 Yttre styrning

Hur den yttre styrningen påverkar pedagogernas arbete beskrivs som flera olika delar på olika nivåer. Under denna kategori kommer vi dock endast belysa den yttre styrningen på lokal nivå då den reviderade läroplanen tas upp som ett eget område (se 5.4). På lokal nivå kan det bland annat handla om vilka arbetsuppgifter arbetslaget har. Har pedagogerna ansvar för att försöka klara sig själva när någon är sjuk, att själva få tag på vikarier, göra scheman och andra praktiska delar har de mindre tid till att exempelvis reflektera tillsammans eller arbeta med den praktiska dokumentationen. Det är också flera pedagoger som framhåller förskolechefens engagemang och relation till pedagogerna som en viktig del där en pedagog säger:

Sen behöver man ha en rektor som förstår och vår rektor är ju väldigt inne på det här med pedagogisk dokumentation, Reggio. Och att man får stöd från rektorn, liksom, det är viktigt.

Det kan då handla om att förskolechefens syn på dokumentation är avgörande för hur inspirerande hon/han är men också hur mycket utbildning pedagogerna har möjlighet att gå på. En del av pedagogerna har fått utbildning inom de praktiska delarna av dokumentationen, såsom PIM eller annan IT-utbildning. Andra pedagoger, som beskriver sina chefer som engagerade och intresserade av dokumentation, får utöver detta även annan utbildning, allt från föreläsningar till studiebesök i Reggio Emilia, Italien. Dessutom får de mer tid till dokumentation och reflektion. Hur mycket barnfri tid arbetslagen har skiljer sig mycket mellan de olika förskolorna, allt från ca 3 timmar till ca 6 timmar i veckan, då både den enskilda tiden, tiden i arbetslaget och möten är inräknade. Detta märks även i intervjuerna som helhet då de pedagoger som har lite barnfri tid också talar mer om tidspress och begränsade möjligheter att utveckla dokumentationen under hela intervjun. Även vilka dokumentationsverktyg och vilken litteratur som pedagogerna har tillgång till avgörs till stor del av förskolechefen, vilket flera pedagoger tar upp.

5.1.2 Arbetslag

I alla intervjuerna framgick det att arbetslaget har stor betydelse för hur arbetet på förskolan fungerar och utvecklas och då finns det flera olika delar som är betydelsefulla. En del handlar om utbildning vilket en pedagog beskriver genom att hon själv ändrat tankesätt sen hon började sin utbildning. En annan pedagog poängterar även vikten av fortlöpande kompetensutveckling för att kunna fortsätta att utvecklas vilket även kräver ett visst engagemang från pedagogerna själva. De lyfter fram vikten av att vara öppen för förändring av både sig själv, sitt sätt att se på saker och verksamheten. Något som alla pedagoger på något sätt lyfter fram är samarbetet i arbetslaget och då främst i bemärkelsen att kunna enas och fokusera på samma mål. Flera pedagoger menar att detta tar flera år att uppnå och

framhåller då vikten av att arbetslaget inte byts ut utan får tid att utvecklas tillsammans. En pedagog förklarar kvalitet av verksamheten som:

...att man är medveten om det man vill med sin verksamhet, att arbetslaget är eniga om, vad vill vi, att du har en samsyn och helst då både samma barn- och kunskapssyn, att vi tycker att det här vill vi att våra barn ska ha med sig härifrån.

För att ett gott samarbete ska vara möjligt krävs det dessutom tid för reflektion och samtal vilket flera pedagoger tar upp. De poängterar även i detta sammanhang vikten av engagemang från pedagogerna, att de behöver lära känna varandra, och trivas ihop. En pedagog lyfter, utöver det närmaste arbetslaget, även fram kollegorna på de andra avdelningarna då även detta samarbete är betydelsefullt för utvecklingen av verksamheten.

5.1.3 Barngrupp och personaltäthet

Att barngruppens storlek, ålder och personaltätheten påverkar arbetet på förskolan är alla överens om men har lite olika inställning till. Flera pedagoger beskriver det som ett problem då det är allt för stora barngrupper trots att politiker talar om 15 barn i barngrupperna. De som har resurspedagog poängterar att detta underlättar arbetet men lyfter samtidigt fram att mindre barngrupper hade uppskattats mer än fler personal vilket även andra pedagoger uppmärksammar. De beskriver hur arbetet på förskolan försvåras av de stora barngrupperna och de har då inte möjlighet att skapa den verksamhet som de hade önskat. En pedagog som jobbar i ett arbetslag med knappt tre heltidstjänster uttrycker sig så här:

Färre barn i barngrupperna! 25 är alldeles för mycket, man känner att om det är 15 barn, då är det ett helt annat klimat, man blir själv lugnare, barnen kan leka mer ifred, man får mer tid till att prata. Vi hinner inte prata med varandra nu för det händer hela tiden nånting. Man kan aldrig sätta sig ner och observera. Det går inte när det är så här många barn, det blir för många konflikter.

En annan pedagog menar att storleken på barngruppen och personaltätheten absolut påverkar men att deras arbetslag försöker att inte fokusera på det utan istället se vad de kan göra utifrån de förutsättningar de har.

5.1.4 Miljö

När det gäller miljön lyfter pedagogerna både fram lokalerna, vilket de inte kan påverka, men också hur det ser ut inne på avdelningen som de själva har möjlighet att förändra. En del pedagoger beskriver små lokaler med många barn vilket har en negativ inverkan på hela arbetet på förskolan. En pedagog tar även upp lokalernas utformning som betydelsefullt för arbetslaget då de påverkar hur pedagogerna från olika avdelningar kan mötas och samtala. När det gäller inredningen framhålls betydelsen av en inspirerande miljö som utformas på ett medvetet sätt för att gynna barnens lärande men också för att underlätta arbetet på förskolan. En pedagog beskriver hur dokumentationen påverkat hur de möblerat om och säger:

Vi hade inte den tillåtande miljön tidigare, så det är ett förändringsarbete som också har skett. Det ena föder det andra. Det blir så svårt att ta på det, men det blir så mycket mer kvalitet. Det blir så bra.

5.2 Syftet med dokumentation

I resultatet framgår inom detta område fyra olika kategorier, när det gäller syftet med dokumentation. Alla pedagogerna lyfter fler än ett syfte men det är oftast ett som de anser viktigast. Under varje kategori kommer vi även att beskriva olika områden pedagogerna fokuserar på och även deras olika tillvägagångssätt, när det gäller både de metoder och verktyg de använder sig av.

5.2.1 För barnen

För vissa pedagoger framgår det att dokumentationen mest är till för barnen. Då man beskriver att det blir ett synliggörande för barnen och att de på så sätt kan komma ihåg vad de har gjort för något i verksamheten. Pedagogerna menar också att det blir ett sätt för barnen att samtala om dokumentationen med varandra och med föräldrar, då man sätter upp fotokollage på väggarna. Fotografierna blir ett stöd för dem att kunna återberätta sina upplevelser och erfarenheter på förskolan. Ett tillvägagångssätt som beskrevs var att skapa en mapp på datorn till varje barn och samla bilder på barnen och skriva kommentarer till för att sedan tillsammans med ett barn åt gången titta och prata om bilderna och spela in samtalet på en ljudfil. Detta vidareutvecklas ytterligare av en del pedagoger då man också framhöll barns delaktighet som viktig i dokumentationsarbetet. Ett tillvägagångssätt innebar att barnen själva fick välja ut sina bilder och skapa en egen Power-point, det vill säga ett bildspel på datorn med text till. Power-pointen användes som ett stöd till utvecklingssamtal som barnen själva fick bestämma om de ville vara med på. Ett annat sätt som några pedagoger uttryckte inom denna kategori var att dokumentationen också var till för barns lärande. Genom dokumentationen kunde de tillsammans reflektera och diskutera om olika innehållsområden som man arbetade med. På detta sätt ansåg pedagoger att dokumentationen bidrog till mer kommunicerande och på så sätt utvecklande av språk och begreppsuppfattning. En pedagog uttrycker sig så här:

Jag pratar med barnen om dokumentationen. Dom pratar tillsammans om den, dom lär ju sig i både grupp och enskilt.

Utifrån denna uppfattning skrevs mycket av barnens tankar och idéer ner, under samlingar eller andra situationer. En pedagog uttryckte även att man med hjälp av dokumentationen kan synliggöra barnens olika sätt att tänka för varandra. Vidare framhöll några pedagoger att dokumentationen också var till för synliggörandet av barns lärandeprocesser, så barnen själva kunde få syn på sitt lärande. Detta kunde man då göra med hjälp av portfolio där man får med mycket av det som barnen är intresserade av.

5.2.2 För pedagoger

För några framgår det att dokumentationen främst är till för pedagogerna själva då arbetssättet bidrar till reflektion både individuellt och i arbetslaget. Det är ett redskap som synliggör verksamheten. En pedagog säger:

Ja, gör vi det vi tror vi gör, ser vi det vi tror vi ser. Ja, det kan bli hur djupt som helst alltså man känner att det liksom ingen ände, ja men det är roligt. Man känner ju att man blir lite mer kritisk.

Reflektionsaspekten är något som fler pedagoger tar upp, att det bidrar till att man ser när ett lärande uppstår. En pedagog utvecklar det ytterligare med att poängtera att man i arbetslaget kan reflektera och tolka en dokumentation tillsammans för att få fram olika perspektiv. Detta för att bli ännu bättre på att se hur man förhåller sig till barnens lärande. En annan pedagog beskriver också att dokumentationen inte bara synliggör verksamheten utan också pedagogens egna förhållningsätt.

Jag ser ju väldigt mycket hur jag själv tänker. Börjar man titta på dokumentationen så handlar det ju mycket om mitt förhållningsätt, hur jag tänker kring barn.

Denna pedagog kommer också in på att dokumentationen bidrar till att man analyserar och intar ett större barnperspektiv i jämförelse med tidigare då man inte arbetade med

dokumentation på samma sätt. Pedagogerna vidareutvecklar detta och förklarar att tidigare präglades dokumentationen främst av det som pedagogerna ansåg vara viktigt. Idag är det barnens röster och tankar som kommer fram i dokumentationen, vilket pedagogerna menar gynnar både barnen, pedagogerna och även kvalitén i verksamheten. Några pedagoger framhåller också att dokumentationen är till som ett redskap för pedagogerna att utveckla och förbättra verksamheten på. En pedagog säger:

...tittar jag inte på dokumentationen ser jag inte vad som behövs göras och vad som inte behövs göras heller [...] Jag analyserar den och det sker regelbundet och jag använder den tillsammans med barnen.

Vidare menar några av pedagogerna att man måste dokumentera verksamheten för att kunna utvärdera och se om man får med alla områden från läroplanen. En pedagog förklarar att de gör en stor "mindmap", en så kallad tankekarta, på väggen som synliggör innehållet och genomförandet i verksamheten med hjälp av bilder och text. Vidare skriver de ut citat ur läroplanen för att se vilka strävansmål de får med i sitt arbete och även hur det kan vidareutveckla processen. Fler pedagoger gör på liknande sätt men använder sig då av exempelvis böcker att skriva i eller pappersark som de häftar ihop.

5.2.3 Föräldrakontakten

Samverkan med föräldrarna ansåg alla pedagoger var en viktig aspekt av dokumentationsarbetet men några framhöll detta mer än andra i intervjuerna. Några pedagoger förklarade att det var viktigt att föräldrar fick möjlighet till inblick i verksamheten. Detta blev på så sätt ett redskap också för föräldrar att samtala med sina barn om deras trivsel på förskolan. En pedagog menar att det också blir enklare att samtala med föräldrarna med hjälp av dokumentationen.

...föräldrarna älskar ju att se sina barn och vad som händer på dagarna och då har man ju en väldigt bra utgångspunkt i bilder.

Särskilt under utvecklingssamtal med föräldrar beskrev några utav pedagogerna att de både använde dokumentationen av verksamheten, exempelvis bildkollage, men också barnens egna portfolios. En pedagog utvecklade ytterligare sitt resonemang och menade att med hjälp av dokumentationen fascinerades föräldrarna av både innehåll och genomförande i verksamheten. De hade dessutom möjlighet att komma med egna tankar och idéer hemifrån, antingen genom att skriva ner och lägga i en pärm eller att berätta för pedagogerna. På så sätt menade pedagogerna att föräldrarna fick möjlighet att känna sig mer delaktiga i verksamheten.

5.2.4 För yttre styrning

Denna kategori framgick inte för någon pedagog som det främsta syftet med dokumentation. Några nämnde att ytterligare ett syfte med dokumentationsarbetet var att synliggöra verksamheten för politiker men också för att man måste utvärdera sin verksamhet utifrån läroplanen. Pedagogerna som beskrev hur det arbetades med mindmaps, förklarade ytterligare att dessa också resulterar i en så kallad projektbok som sedan politiker får tillgång till för att se på vilket sätt man arbetar för att utvärdera verksamheten. Detta för att man inte längre arbetar med individuella utvecklingsplaner och då måste visa på andra metoder för utvärdering, enligt politikerna.

5.3 Vad dokumenteras?

När det gäller vad som dokumenteras och vad som styr dokumentationen såg vi tre olika sätt att resonera i intervjuerna. Alla har läroplanen för förskolan och dess mål som grund men hanterar det på lite olika sätt vilket vi beskriver nedan. En del av pedagogerna använder sig även av flera av de olika tillvägagångssätten.

5.3.1 Styrda aktiviteter

När vi beskriver denna kategori utgår vi från alla aktiviteter som är styrda. Pedagogerna lyfter bland annat rutinsituationer som måltider och samlingar men även planerade gruppaktiviteter eller temaarbeten. I planeringen av de styrda aktiviteterna utgår pedagogerna från vad de sett att barngruppen visar intresse för eller behov av men också från målen i läroplanen. Pedagogerna har dock tyngdpunkten på olika delar av dessa.

När de dokumenterar de styrda aktiviteterna beskriver flera hur de synliggör vad som händer och kopplar detta till läroplanen. Dokumentation används på så sätt till stor del för att visa att verksamheten som pedagogerna planerar är genomtänkt och betydelsefull. En sådan dokumentation är då främst till för barnen själva, föräldrarna eller pedagogerna som samling av goda idéer. Alla pedagoger talar om att de har någon form av förklarande text i dokumentationen och ofta även bilder. En del av pedagogerna beskriver hur de utnyttjar tillfället genom att vara två pedagoger, en som håller aktiviteten och en som tar kort och skriver ner barnens tankar. Dessa pedagoger är också måna om att det är barnens tankar som ska synliggöras snarare än pedagogernas. En del av denna dokumentation stannar här men alla pedagoger menar att man egentligen behöver diskutera det i arbetslaget vilket dock på grund av tidsbrist inte alltid är möjligt. Flera pedagoger beskriver dock en fortsättning för att utvärdera och utveckla både sig själv som pedagog men också verksamheten. En pedagog beskriver hur detta blir grunden för att även dokumentera verksamheten och pedagogernas tankar i en mindmap som vi ovan nämnt (se 5.2.2).

5.3.2 Barnens spontana lek

En del pedagoger beskriver hur de utöver de styrda aktiviteterna även önskar dokumentera barnens egna spontana aktiviteter, då framförallt den fria leken. Det innebär att de i vardagen har kameran tillgänglig för att snabbt kunna fånga de lärandesituationer som uppstår under dagen. De upplever dock detta både som en möjlighet och en svårighet. Möjligheten ligger i att synliggöra fler delar av dagen på förskolan då barnen lär sig, att ännu mer kunna sätta sig in i barnens tankar om olika saker men också att få en större inblick i hur verksamheten fungerar och på så sätt även kunna utveckla denna. Svårigheten är dock att det ofta blir väldigt många bilder då man vill få med så mycket som möjligt och tiden finns inte att följa upp allt.

I början när man fotade mycket med portfolio var ju att det nästan blev som ett fotalbum och det var ju inte det som va tanken. Helst ska det ju räcka att du har en eller två saker du följer upp och fördjupar med barnet istället.

Denna svårighet var något som alla pedagoger inom denna kategori antingen tidigare upplevt eller upplevde för tillfället. En pedagog tar också upp risken med att dokumentationen blir så viktig att man istället försummar andra viktiga tillfällen att vara och lära tillsammans med barnen. Alla var eniga om att de på något sätt måste lära sig att inte dokumentera allt utan istället sortera ut det viktigaste. En del valde att dokumentera det som inte hände så ofta, exempelvis utflykter eller ovanliga lek-konstellationer, medan andra ännu inte kommit fram till hur de skulle göra. Hur dessa dokumentationer följdes upp har många likheter med de styrda aktiviteterna då en

del synliggjordes framförallt för barn och föräldrar medan andra följdes upp i arbetslaget. När de diskuterades i arbetslaget lades dock större fokus på att se och förstå vad som hände i situationerna för att sedan även här koppla till läroplanen men också se samband med andra situationer. Dessa dokumentationer verkade också påverka det fortsatta förhållningssättet i större grad än dokumentationen från de styrda aktiviteterna.

5.3.3 Barns skapande

Att dokumentera barns skapande ser vi som något annat än att dokumentera deras spontana lek. Här handlar det om att dokumentera barns skapandeprocesser där de ser och lär av varandra. En del pedagoger talar då om att finnas med i det skapande arbetet, ta kort och prata med barnen för att på så sätt synliggöra deras tankar, ur barnets eget perspektiv. På detta sätt får pedagogerna större insyn i barnens tankar men genom att sätta upp bilder, teckningar och kommentarer på väggen inspirerar de även andra barn.

5.4 Tankar om den reviderade läroplanen

Alla pedagogerna hade på ett eller annat sätt tagit del av den reviderade läroplanen, några mer än andra. Då vi utgår från ett avsnitt om utvärdering, som kommer mot slutet i texten, var det några som inte riktigt hunnit sätta sig in i just den delen, eftersom man ännu inte hunnit bearbeta hela den reviderade läroplanen. Vi tycker ändå att det var en viktig aspekt att ta med i resultatdelen, då pedagogernas tankar skildes åt en del.

5.4.1 Upplever ingen stor förändring

Det var några utav pedagogerna som ansåg att den reviderade läroplanen inte skulle göra en stor skillnad för dem i deras arbete med dokumentation. Dessa pedagoger, som arbetade på Reggio-Emilia förskolor, ansåg sig redan vara trygga i sättet att arbeta med dokumentation för att utveckla och förbättra verksamheten på. De uttryckte att arbetsätten var något som de alltid jobbat med. En pedagog säger:

Näe, för oss, vi jobbar ju redan på det sättet, så för oss känns det naturligt.

5.4.2 Ser fördelar

En del pedagoger såg stora fördelar med den reviderade läroplanen, vilket då framkom under flera delar av intervjuerna. Den främsta positiva skillnaden bestod i att den nu var mycket mer tydlig, särskilt gällande dokumentation.

Sen har vi ju styrdokumentet, dom får vi ju absolut inte glömma. Och dom är ju väldigt mycket mer, man lyfter dokumentationen på ett helt annat sätt idag i den reviderade läroplanen.

Vidare framhåller pedagogen att med stöd i den reviderade läroplanen kan man också argumentera för att köpa in mer dokumentationsverktyg och material och på så sätt vidareutveckla dokumentationsarbetet. En pedagog tycker det är bra att man framhåller utvärdering av verksamheten på ett tydligare sätt då detta ställer högre krav på att man fokuserar i sitt arbete. Detta menar pedagogen även bidrar till att man planerar sin verksamhet på ett mer tydligt sätt som både kan mätas och synliggöras.

5.4.3 Osäkerhet

Det fanns pedagoger som uttryckte en viss osäkerhet gällande den reviderade läroplanen. Då kunde det handla om att man inte var tillräckligt insatt men främst visade sig denna osäkerhet handla om två områden. Ett var avsnittet gällande förskolelärares ansvarsområden då en

pedagog tror att det finns en risk med att förskolelärarna och barnskötarna inte kan komma överens om vem som har ansvar över vad. Pedagogen menar dock att det står tydligt i den reviderade läroplanen att hela arbetslaget har ansvaret för själva genomförandet men anser att det måste skapas utrymme för dessa typer av diskussioner. En annan aspekt som en pedagog reflekterat mycket över var att man i den reviderade läroplanen framhåller ämnesområden såsom matematik, naturvetenskap, teknik och språk på ett tydligare sätt. Detta menar pedagogen kan spegla en strävan efter att forma förskolan till mer skola, på bekostnad av leken. Pedagogen framhåller dock att man i slutändan skapar och påverkar sin egna verksamheten då styrdokumentet tolkas utifrån varje enskilt arbetslag.

5.5 Sammanställning av resultatet

Vi vill här ge vår bild av intervjuerna som helhet där vi lyfter fram både likheter och skillnader i hur de faktiskt arbetar med dokumentation men också hur de resonerar om denna. Till att börja med beskrev pedagogerna stora skillnader i deras förutsättningar. En del avdelningar hade både många barn i barngruppen, låg personaltäthet och lite planeringstid medan andra hade hög personaltäthet, stora utrymmen, mycket planeringstid och mycket stöd från ledningen men det fanns även avdelningar som befann sig mittemellan. Utifrån deras förutsättningar upplevde vi stor skillnad på den attityd de hade till arbetet med dokumentation. Vi menar att alla pedagoger hade ett engagemang och en vilja att utvecklas men vissa begränsades av de yttre förutsättningarna mer än andra vilket verkade påverka deras inställning. En annan skillnad var mellan förskolor som utgick ifrån Reggio Emilias filosofi och andra som inte gjorde det. De förskolor som var insatta i Reggio Emilias filosofi hade både fått mer utbildning om dokumentation och arbetat med det en längre tid. På så sätt upplevde vi att detta arbetssätt var en mer naturlig del av deras verksamhet.

En tydlig likhet i pedagogernas resonemang var att alla utgick ifrån att dokumentera verksamheten i sin helhet samtidigt som de genom individuella portfolios synliggjorde varje enskilt barns lärande och utveckling. En pedagog beskrev att hela barngruppen och det enskilda barnet, är båda beroende av varandra. För att få syn på barnet behöver man se sammanhanget men för att få syn på hela barngruppen behöver man också se varje barn. Vi upplevde dessutom många likheter i processen att utveckla dokumentationen som ett verktyg även om det fanns vissa skillnader. Pedagogerna beskrev att de kommit olika långt men beskrev ungefär samma tillvägagångssätt och svårigheter. Första steget handlade om att upptäcka möjligheterna med dokumentation och börja använda det som synliggörande av verksamheten och att koppla arbetet till läroplanen. Då handlade det framförallt om att dokumentera de olika styrda aktiviteterna under dagen, exempelvis när barnen delades upp i grupper. Därefter beskrev pedagogerna hur de dessutom uppmärksammade barnens lärande i vardagen med hjälp av dokumentationen. Det kunde både handla om att fånga lärandesituationer i vardagen men också att synliggöra detta för barnen själva genom att sätta upp dokumentationen på väggen så barnen kunde se. Dessa dokumentationer var på så sätt framförallt riktade till barnen och föräldrarna. Därefter beskrev flera pedagoger hur dokumentationen vidgades för att även innefatta pedagogernas lärandeprocesser. Genom att bland annat synliggöra barnens tankar och ge tid till reflektion i arbetslaget får de en bättre förståelse för hur de kan utveckla deras förhållningssätt och verksamhetens arbete. På detta sätt går dokumentationen från att synliggöra och vara till för barnens lärande till att utvärdera verksamheten för pedagogernas lärande. Svårigheterna som flera beskriver handlade om att sortera ut vad som var viktigt att dokumentera och inte ta med allt. Dessutom beskrev de att det tar det tid att hitta ett arbetssätt och få det att fungera i praktiken.

6 Diskussion

I vår studie har vi utgått från hur den reviderade läroplanen beskriver dokumentation som ett redskap att utvärdera och förbättra kvalitén. Då organisationen är en betydelsefull del i förskolans kvalitet är detta något vi inleder vår diskussion med. Därefter framhåller vi hur dokumentationen mer konkret kan förbättra kvalitén.

6.1 Organisationens betydelse för förskolans kvalitet

Resultatet visar tydligt att ledningen, framförallt förskolechef, har en betydelsefull roll i verksamheten. Framförallt är det pedagoger med stort stöd från sin förskolechef som framhåller hur viktigt detta är. Andra nämner inte vikten av ledningens roll uttryckligen men poängterar däremot svårigheter i arbetet, då de själva har ansvar över mycket praktiska områden, får lite tid till kompetensutveckling eller planeringstid och dylikt. Detta tolkar vi som att de får mycket mindre stöd från sin ledning än andra. I intervjun med Asplund Carlsson berättade hon om sin forskning som visar att just en god samverkan mellan ledning och personal är något som påverkar kvalitén på förskolan. Vidare lyfter också Asplund Carlsson mfl. (2001) Kärrbys studie att en aktiv pedagogisk ledning bidrar till att arbetslaget blir mer enade och tillfreds med sin arbetssituation. Vi upplever att de pedagoger som inte har denna stöttning från sin förskolechef inte nödvändigtvis behöver vara medvetna om att så är fallet, utan accepterar att ekonomin är begränsad eller andra svårigheter. Vi tror dock att pedagoger som själva upplevt fördelarna med att ha en engagerad ledning som stöd, vet hur stor påverkan detta har oavsett hur ekonomin eller andra delar ser ut. Detta menar vi är av stor vikt att pedagoger är medvetna om för att på så sätt även kunna ställa högre krav på ledningen. Detta innebär inte att man behöver vara negativ och klaga på situationen, utan snarare att våga stå på sig och se möjligheterna. Vill man ha en förändrad och bättre verksamhet är det av stor vikt att kunna argumentera för bättre förutsättningar. Som en pedagog nämner kan man ta stöd av den reviderade läroplanen som fokuserar mycket mer på att utvärdera och sträva efter en förbättrad kvalitet.

Under flera avsnitt av vår studie, såsom intervjun med Asplund Carlsson, tidigare forskning och vårt resultat, framkommer det tydligt att barngruppens storlek, sammansättning och personaltäthet har en stor inverkan på verksamhetens arbete och kvalitetsutveckling. Dessvärre är detta något som pedagoger har lite kontroll över, då det enligt Skolverket (2005) är ekonomin som är den mest avgörande faktorn i sådana beslut. Asplund Carlsson framhåller i intervjun att detta i sin tur gör det svårt för pedagoger att arbeta med dokumentation på ett systematiskt och kontinuerligt sätt, vilket också framkom i vårt resultat, då många av pedagogerna såg de stora barngrupperna som en svårighet i att arbeta med dokumentationen som de önskade. Barngruppens storlek och personaltäthet är något som också vi anser påverkar verksamheten i sin helhet men i vår studie har vi dessutom fått större förståelse för miljöns betydelse. Överlag upplevde vi en mer positiv inställning till barngruppens storlek hos pedagoger vars avdelning hade stora och öppna lokaler medan de med mindre utrymmen såg fler svårigheter med stora barngrupper. Ett exempel är pedagogen med störst barngrupp, på 30 barn, som också hade en mycket positiv inställning till arbetet på förskolan trots den stora barngruppen. Denna förskola hade dock betydligt större lokaler, med både flera stora och små rum, till skillnad från de andra avdelningarna. Vår slutsats är att barngruppens storlek och personaltäthet är mycket betydelsefull men vi menar även att lokalernas storlek och planlösning är en avgörande faktor som man i sammanhanget måste ta hänsyn till. Det vi ser att man kan påverka och som framkommer som betydelsefullt i både tidigare forskning och resultat är hur man tar tillvara på miljön man har tillgång till, det vill säga inne i lokalerna. Lenz Taguchi (1997) menar att pedagoger kan skapa en miljö som antingen försvårar eller

underlättar arbetet på förskolan, vilket också en pedagog i studien framhåller då hon upplevt stora skillnader i arbetet efter att de iordningställt en mer tillåtande miljö på avdelningen.

Ytterligare en del, som i resultatet blir tydligt, är hur mycket arbetslagets engagemang, trivsel och attityd påverkar samarbetet och därigenom arbetet på förskolan. Alla pedagoger nämner detta och fler menar att det krävs flera år för att dels få ett gott samarbete men också att tillsammans hitta ett arbetsätt som fungerar. Asplund Carlsson framhåller vid intervjun att kvalitén på förskolan kan hotas av för hög personalomsättning, vilket innebär brist på tid att i arbetslaget bli samstämmiga och sträva efter samma mål. Även Andersson (1999) lyfter samarbetet som avgörande för hur arbetet genomförs i förskolan och menar att detta ställer höga krav på pedagogerna. Vi ser också varje pedagogs positiva attityd och engagemang som en självklar del i arbetet mot en förbättrad kvalitet som man också har möjlighet påverka. Vi menar dessutom att förskolor som varje år roterar personal mellan avdelningarna får en svårighet att utveckla ett gott samarbete och väl fungerande arbetsätt, vilket i sin tur försämrar möjligheterna att förbättra kvalitén i verksamheten. Därmed inte sagt att man inte kan inspirera och utbyta pedagogiska idéer och tankar mellan avdelningarna.

6.2 Hur kan dokumentationen förbättra verksamhetens kvalitet?

När vi diskuterar dokumentation på förskolan anser vi det vara av vikt att utgå från de styrdokument som pedagoger har att förhålla sig till. Lpfö 98 (reviderad 2010) lyfter utöver avsnittet *uppföljning, utvärdering och utveckling*, som vi i tidigare nämnt, ytterligare fram fyra avsnitt, nämligen *normer och värden, utveckling och lärande, barns inflytande och samverkan*. Dessa områden kommer vi att beröra under kommande avsnitt.

6.2.1 Barns utveckling och lärande

I vårt resultat blir det tydligt att många utav pedagogerna la stor vikt vid att arbetet i verksamheten skulle präglas av barnens intressen och erfarenheter. I barnens spontana lek kommer detta med som en naturlig del men även de styrda aktiviteterna planerar pedagogerna utifrån de intressen, erfarenheter och behov som barnen uttrycker. Detta är något som många forskare framhåller som värdefullt men också något som pedagoger enligt Lpfö 98 ska planera sin verksamhet utifrån. Bland annat Williams (2006) framhåller vikten av att utgå från barns erfarenhetsvärld då detta ger dem en känsla av delaktighet och meningsfullhet, vilket är nödvändigt i barns utveckling och lärande. Detta menar även vi ska utgöra grunden när verksamheten planeras och genomförs och genom att arbeta med dokumentation kan barns tankar och idéer synliggöras på ett tydligt och konkret sätt både för pedagoger och barn. Något som framgår i resultatet är att man genom att sätta upp fotografier i barnens höjd ger barn möjlighet att se och samtala med varandra om verksamhetens innehåll. Vidare kan de på så sätt även bli inspirerade till fortsatta diskussioner och lek. Detta arbetsätt kan utvecklas ytterligare, vilket också vissa av pedagogerna gör, genom att i dokumentationen skriva hur barnen talar om det som händer. Detta kan både innebära att man skriver ner det som sägs men för att synliggöra barns delaktighet ytterligare kan pedagogen i vissa fall även be barnen berätta vad de vill ska stå på dokumentationen som hängs upp på väggen. En annan stor fördel med detta är att pedagoger kan synliggöra variationen i barns sätt att tänka, både för sig själv och för barnen, vilket Doverborg och Anstett (2003) framhåller som själva utgångspunkten i arbetet med dokumentation. Vidare lyfter de även fram Marton och Booths resonemang, att en viktig förutsättning för barns lärande är just synliggörandet av variationen att tänka om ett visst innehåll. Detta arbetsätt gör barn medvetna om sitt egna tänkande, likaså hur andra barn tänker. Vi menar att det på så sätt finns möjlighet att ta hjälp av dokumentationen i arbetet av ett visst innehållsområde, exempelvis barns lärande inom matematik, språk, naturvetenskap och skapande. En pedagog lyfter dessutom hur arbetet med dokumentation gynnar barns läs-

och skrivutveckling genom att kontinuerligt samtala och skriva ner tankar tillsammans med barnen. Vi anser att detta är ett ypperligt tillfälle för barnen att uppleva meningsfullhet i att utveckla sin läs- och skrivförmåga.

Vår slutsats är att detta arbetsätt, där barn får vara med, påverka och skapa dokumentationen, gynnar många delar av barns utveckling och lärande som reviderade läroplanen framhåller. Under avsnittet *normer och värden* står det att arbetet på förskolan ska präglas av ett demokratiskt arbetsätt där det skapas möjligheter för barn att vara aktiva och delta i verksamheten. Vidare står det under avsnittet *barns inflytande* att alla barn ska få de rätta förutsättningarna att lyfta fram sina tankar, idéer och åsikter och på så sätt kunna påverka sin vardag. Genom att pedagoger är med och samtalar med barnen om dokumentationen får man dessutom med många delar som lyfts i avsnittet *utveckling och lärande*. Några exempel är de innehållsområden som vi tidigare nämnt men en stor del handlar dessutom om barns samspel och kommunikation. Flera pedagoger framhåller i resultatet även att barnen finner glädje och uppskattning i arbetet med dokumentation och att se sitt egna lärande, vilket gynnar deras fortsatta utveckling.

6.2.2 Pedagogers lärande och förhållningssätt

Skoverket (2005) betonar vikten av att pedagoger medvetet skapar förutsättningar och använder sig av leken då denna utger grunden för barns fortsatta utveckling och lärande. Detta är något som få pedagoger nämner i våra intervjuer, därmed inte sagt att de inte arbetar med det. Då det nämns handlar det framförallt om att fånga och synliggöra lärandesituationer i barns lek för att se vad de lär sig och vad de är intresserade av. Detta menar även vi är viktigt men ser även betydelsen att vara mer engagerad i leken än så. Lpfö 98 (reviderad 2010) lyfter fram leken som betydelsefull i sig själv men även vikten av att utveckla den sociala kompetensen och lärande inom olika innehållsområden vilket leken också är en viktig del av. Vi menar att leken dessvärre ofta tas förgivet och man utgår från att det är en bra lek om det inte uppkommer konflikter vilket vi dock ställer oss något kritiska till. Därför vill vi framhålla vikten av att observera och dokumentera barns lek i vardagen för att också kunna reflektera över och ge de rätta förutsättningarna för att utveckla leken. Vi vill dock precis som Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) även lyfta att det finns risker med att styra leken för mycket då detta kan göra den kravfylld. Vi vill betona att barnens fria lek är viktig men att pedagoger ibland kan behöva gå in i eller styra den något. Genom dokumentation och reflektion kan pedagoger då ge leken vissa ramar och bättre förutsättningar, att exempelvis leka mer ostört, mer varierade gruppkonstellationer, genom att ge inspiration till annat innehåll eller genom att ibland vara med i leken. Men för att detta ska bli möjligt måste pedagoger bestämma i förväg vad och hur de ska dokumentera.

De erfarenheterna vi har från att tidigare har gjort praktik och arbetat i förskolan är att många barn gärna tillbringar tid till att rita eller måla. En viktig del i arbetet med barn, som många författare tar upp, är att lyssna in och reflektera över vad barn uttrycker i sina teckningar. Bland annat Doverborg och Anstett (2003) menar att pedagoger genom att analysera barns teckningar kan få mer kunskap om hur barn uppfattar sin omvärld, vilket i sin tur leder till att man lättare kan ta barnets perspektiv och därmed anpassa verksamheten efter deras önsknings och behov. En del av pedagogerna i vårt resultat nämner samtal kring barns teckningar som ett sätt för pedagogen att få insyn i hur barn tänker men detta är något som vi anser att man kan lägga ännu mer fokus på i verksamheten. Vi menar med utgångspunkt i det författarna ovan framhåller att pedagoger på ett medvetet sätt kan ta tillvara på barns egna dokumentation och lyfta fram den som ett viktigt del i dokumentationsarbetet. Detta är ännu ett sätt för pedagoger att synliggöra barns olika tankar och resonemang, ge dem möjlighet att

själva reflektera och i sin tur också få dem att känna delaktighet i verksamheten. Dessa två områden, leken och barns dokumentation, anser vi att man bör lägga fokus på i dokumentationsarbetet då detta är en stor del av barns utveckling och lärande som vi menar i sin tur bidrar till en bättre kvalitet i verksamheten. I resultatet har inte områdena uppmärksammats tydligt, vilket antingen kan bero på att de inte fokuserar på områdena i dokumentationsarbetet eller att det är en självklar del i verksamheten som pedagogerna därför inte lyfte fram vid intervjuerna.

Vårt resultat visar att det vanligaste för de pedagoger som ingår i vår studie är att antingen dokumentera genom att fånga och synliggöra lärandesituationer i barns spontana lek eller att planera att dokumentera de styrda aktiviteterna. Detta menar vi är viktiga delar att ha med då de innebär att man reflekterar och synliggör olika delar av dagen på förskolan. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) framhåller den ideala verksamheten där pedagoger dels har planerade aktiviteter men också fångar och skapar lärandesituationer spontant i vardagen. För att utveckla ett sådant arbetssätt ser vi det som en naturlig del i arbetet att dokumentera sådana tillfällen där man kan reflektera och utvecklas som pedagog. Utöver detta ser vi även fördelar med att i förväg bestämma vad som ska dokumenteras även i barns spontana aktiviteter. Genom att utgå från de områden läroplanen lyfter fram kan man observera och dokumentera hur dessa finns med i verksamheten och hur de kan utvecklas. På så sätt kan man undvika att förbise vissa områden, vilket är lätt att göra om man endast utgår från vad man ser i vardagen.

En svårighet som Johansson och Pramling Samuelsson (2003) lyfter fram i arbetet på förskolan är på vilket sätt pedagoger ska förhålla sig till individens lärande gentemot hela gruppen. Författarna framhåller även forskning som visar att pedagoger upplever detta som ett dilemma. Asplund Carlsson poängterar vid intervjun att man ska dokumentera verksamheten med fokus på hela barngruppen samtidigt som man ser till varje barns utveckling. Vårt resultat visar att detta också är något som alla pedagogerna mer eller mindre utgår ifrån. Med hjälp av exempelvis individuella portfolios kan pedagoger synliggöra det enskilda barnets läroprocesser men också gemensamma läroprocesser i verksamheten. På så sätt anser vi att portfolioarbetet blir en viktig del i dokumentationsarbetet då man på ett konkret sätt synliggör barnets lärande och delaktighet i verksamheten.

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) framhåller att allt arbete med dokumentation grundar sig i en observation av verkligheten. De menar att pedagoger när de observerar både måste kunna upptäcka och tolka situationerna de vill veta mer om och utveckla. I vårt resultat är detta en aspekt som endast en pedagog uppmärksammar, vilket kan innebära att det lätt tas för givet. Flera av pedagogerna tar upp vikten av att tillsammans reflektera över dokumentationen de gjort men fokus ligger då på att tolka resultatet snarare än metoden. Vi menar dock precis som Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) att det är viktigt att utöver resultatet även reflektera över vad själva observationen innebär. Benn (2003) menar att pedagoger måste reflektera över vad de tror sig se då detta inte nödvändigtvis behöver stämma överens med verkligheten fullt ut. Vi vill därför framhålla att det är av stor vikt att reflektera över att man styrs av sina egna medvetna och omedvetna tankar och åsikter i alla observationer av verkligheten, vilket gör att man förbiser vissa aspekter av en situation samtidigt som man lyfter fram andra.

Utifrån både tidigare forskning och vårt resultat kan vi framhålla pedagogens egna reflektion som en avgörande del i det fortsatta arbetet med dokumentation. Bland annat menar Wehner-Godée (2010) att dokumentationen kan synliggöra pedagogens förhållningsätt och på så sätt visa om handlandet stämmer överens med pedagogens tankar. Det är många pedagoger i vårt

resultat som på ett tydligt sätt beskriver vikten av att reflektera över dokumentationen. En pedagog beskriver dessutom att hon i början av arbetsprocessen kunde se hur dokumentationen snarare speglade det hon ansåg vara viktigt än vad barnen tyckte, vilket gav henne insikt om att reflektera över sitt eget förhållningsätt och istället börja utgå från barnens tankar och idéer. Detta är något vi anser vara av stor vikt då dokumentationsarbetet på så sätt skapar förutsättningar för pedagoger att både få syn på det egna förhållningsättet men även utveckla och förändra det. Vårt resultat visar att många av pedagogerna dessutom poängterar nödvändigheten med att reflektera tillsammans i hela arbetslaget. Detta för att diskutera och framhålla många olika aspekter och tolkningar av dokumentationen och på så sätt utvärdera och vidareutveckla arbetet, vilket också Wehner-Godée (2010) framhåller är målet med dokumentation. Lenz Taguchi (2000) vidareutvecklar detta då hon beskriver att man i dokumentationsarbetet kan utgå från många olika teorier om lärande, för att utmana sitt tänkande och på så sätt inta ett mer kritiskt förhållningsätt till dessa teorier. Utifrån dessa resonemang ser vi möjligheter för pedagoger att också förhålla sig till olika lärandeteorier i sina gemensamma diskussioner för att på så sätt ytterligare utveckla dokumentationsarbetet. Genom att arbeta på detta sätt menar vi att pedagoger får nya tankar och ny förförståelse inför det fortsatta arbetet i verksamheten såväl som med dokumentationen. På så sätt kan dokumentationen bli ett värdefullt verktyg, vilket Doverborg och Anstett (2003) menar också kan tjäna som ett underlag i bedömning av kvalitén och utvecklingsmöjligheter i förskolan.

Lenz Taguchi (2000) menar att det är svårt att skapa ett förändringsarbete i den pedagogiska verksamheten. Samtidigt betonar hon hur detta med hjälp av dokumentation blivit en naturlig del på förskolor i staden Reggio Emilia och framhåller därför detta arbetssätt som mycket positivt. Även vi ser dokumentationen som en möjlighet att skapa ett kontinuerligt och systematiskt förändringsarbete som den reviderade läroplanen på ett tydligt sätt lyfter fram. Vi anser dock att man, precis som Löfdahl och Pérez Prieto (2010) poängterar, måste vara medveten om motiven bakom kvalitetsredovisningar och utvärderingar. Utöver att dokumentationen är ett verktyg för kvalitetsutveckling handlar det också om ett behov av ökad kontroll av staten och föräldrarna som vill ha större inblick i verksamheten. Detta menar de har konsekvenser för pedagogernas arbete då vissa delar i verksamheten osynliggörs på grund av sekretesskäl och att dokumenten används som marknadsföring. Dessutom menar författarna att detta kan skapa en osäkerhet bland pedagoger, vilket kan leda till att fokus läggs på hur verksamheten visas upp för utomstående snarare än att utveckla arbetet tillsammans med barnen. Denna negativa aspekt som författarna framhåller av dokumentationsarbetet anser vi är viktig att vara medveten om och som pedagoger samtidigt måste lära sig att förhålla sig till.

6.2.3 Samverkan med föräldrar

Enligt Skolverket (2005) är samverkan med föräldrar en viktig del av kvalitetsarbetet på förskolan, vilket ställer krav på pedagoger att bemöta varje förälder med öppenhet och respekt. Vidare framhåller Andersson (1999) föräldrarnas rättighet till inblick och påverkan av arbetet i verksamheten. I vårt resultat beskriver många pedagoger att arbetet med dokumentation kan användas som stöd för att synliggöra verksamhetens innehåll och genomförande för föräldrarna. Ett tillvägagångssätt som alla pedagoger i vår studie använder sig av är som vi ovan nämnt (se 6.2.2), individuella portfolios. Denna arbetsmetod handlar dessutom om att synliggöra barnets och verksamhetens lärandeprocesser för barnet och föräldrarna. Vi ser detta som en viktig del i dokumentationsarbetet då föräldrar på så sätt får en inblick i barnets tillvaro på förskolan. Det är dock av stor vikt att pedagoger, i portfolion, lyfter fram hela barnets läroprocesser som på så sätt speglar hur och på vilket sätt man arbetar i verksamheten. På detta sätt fokuserar man på pedagogers förmåga att utforma en verksamhet utifrån barnen

och läroplanen istället för att göra en bedömning av det enskilda barnet. Detta är också något som Asplund Carlsson tar upp i intervjun, då hon menar att den viktigaste utgångspunkten i arbetet med dokumentation är synliggörandet av hela barngruppens lärande och verksamhetens arbete.

Ett annat sätt att dokumentera, som en del av pedagogerna lyfter fram, är att i hallen synliggöra verksamhetens arbete för att föräldrarna på så sätt ska kunna ta del av denna vid hämtning och lämning. Det kan då exempelvis vara ett bildkollage på väggen eller ett häfte med bilder och text att bläddra i. Detta menar vi dock fyller flera funktioner, dels att synliggöra verksamheten men också att underlätta samspelet mellan såväl föräldrar och barn som föräldrar och pedagoger. En sådan dokumentation kan underlätta för både barnet och föräldern vid hämtningen då de lättare kan samtala om dagen som varit. Vi vill dessutom framhålla föräldrakontakten som viktig, inte bara för att de har rätt till delaktighet utan även för att en bra relation till föräldrarna underlättar samspelet med barnet i det vardagliga arbetet. En stor svårighet som Asplund Carlsson lyfter fram vid intervjun är lärarutbildningens brist på kunskap om hur man samtalar och bemöter föräldrarna under utvecklingssamtal. Vi ser också en svårighet med detta då relationen mellan pedagoger och föräldrar inte alltid är lätt men vi menar att den underlättas betydligt genom att pedagogen kan finna stöd i dokumentationen. Dels menar vi att pedagoger på så sätt kan känna mer trygghet i sitt arbetsätt då detta är något som de tillsammans i arbetslaget har reflekterat över och utvärderat men också för att de har ett konkret material att utgå från i samtalet med föräldrar.

6.3 Slutord

Den reviderade läroplanen framhåller betydelsen av att, med hjälp av dokumentation som redskap, följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten för en förbättrad kvalitet. Syftet med studien är därför att bidra till en fördjupad kunskap om hur pedagoger kan arbeta med dokumentation för att utveckla kvalitén i förskolan. Vår studie visar att det finns flera olika syften med dokumentation, vilket också påverkar vad och på vilket sätt man dokumenterar. Då kvalitet är ett omfattande begrepp, som innefattar hela förskolans verksamhet, menar vi att denna variation av både syften och tillvägagångssätt är nödvändigt även efter att den reviderade läroplanen träder i kraft. Utifrån vårt resultat och den reviderade läroplanen ser vi framförallt att man bör arbeta med dokumentation med utgångspunkt i de tre områdena, *barns utveckling och lärande, pedagogers lärande och förhållningsätt* samt *samverkan med föräldrar*. På så sätt kan pedagoger skapa ett vardagligt arbetsätt som förbättrar och utvecklar verksamheten i sin helhet.

Som vi inledningsvis nämnt har vår studie inte behandlat alla aspekter av dokumentation som arbetsätt. Något som vi dock ser som intressant och nödvändigt att ta ställning till är olika etiska överväganden. Vi framhåller därför vikten av fortsatt forskning gällande barns upplevelser av att bli dokumenterade. På vilket sätt kan pedagoger med hjälp av dokumentation fortsätta förbättra verksamheten, samtidigt som hänsyn tas till varje barns integritet? Vi menar även att det är av betydelse att fördjupa sig ytterligare i om den reviderade läroplanens framtoning av dokumentation för med sig allt för många negativa konsekvenser och i så fall vilka.

Vårt resultat visar att dokumentation inte enbart är ett användbart, utan dessutom ett nödvändigt redskap, för att kunna bidra till en bättre kvalitet på förskolan. För att utveckla och förbättra verksamheten måste man följa upp och utvärdera det pågående arbetet där vi ser den genomtänkta och reflekterade dokumentationen som avgörande. Det krävs dock att arbetslaget både har de rätta förutsättningarna och själva är engagerade i processen att utveckla och driva

verksamheten mot samma mål. Därför är det viktigt att pedagoger, i arbetslaget, inte bara diskuterar begreppet kvalité utifrån personliga ställningstaganden utan även fördjupar sig i vilka olika aspekter av kvalité som styrdokument och aktuell forskning berör.

Referenser

- Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Asplund Carlsson, M., Pramling Samuelsson, I., & Kärrby, G. (2001). *Strukturella faktorer och pedagogisk kvalitet i barnomsorg och skola*. Stockholm: Skolverket.
- Benn, S. (2003). Att upptäcka barns lärandeprocess. I E. Johansson & I. Pramling Samuelsson (Red.), *Förskolan – barns första skola!* (ss.105-120). Lund: Studentlitteratur.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (1999). *Från kvalitet till meningskapande – postmoderna perspektiv – exemplet förskolan*. Stockholm: HLS Förlag.
- Dahlberg, G., & Åsén, G. (2005). Loris Malaguzzi och den pedagogiska filosofin i Reggio Emilia. I A. Forssell (Red.), *Boken om pedagogerna* (ss. 188-211). Stockholm: Liber AB
- Doverborg, E., & Anstett, S. (2003). Barn ritar och berättar – Dokumentationens pedagogiska möjligheter. I E. Johansson & I. Pramling Samuelsson (Red.), *Förskolan – barns första skola!* (ss. 83-104). Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Gannerud, E., & Rönnerman, K. (2007). *Att fånga lärares arbete*. Stockholm: Liber AB.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1992). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Uddevalla: Daidalos AB.
- Haug, P. (2003). *Om kvalitet i förskolan – forskning om och utvärdering av förskolan 1998-2001*. Stockholm: Skolverket.
- Johansson, E. (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, E. (2005). *Möten för lärande – Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Liber.
- Johansson, E., Pramling Samuelsson, I. (2003). Förskolans vardag. I E. Johansson & I. Pramling Samuelsson (Red.), *Förskolan – barns första skola!* (ss. 9-26). Lund: Studentlitteratur.
- Kihlström, S. (2007). Fenomenografi som forskningsansats. I J. Dimenäs (Red.), *Lära till lärare – Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. (ss. 157-173). Stockholm: Liber AB.
- Krok, G., & Lindewald, M. (2003). *Portfolio i förskolan – att komma igång*. Stockholm: Gothia AB.
- Lantz, A. (2007). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.

- Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS Förlag.
- Lenz Taguchi, H. (2000). *Emancipation och motstånd – dokumentation och kooperativa läroprocesser i förskolan*. Stockholm: HLS Förlag.
- Löfdahl, A., & Pérez Prieto, H. (2010). Den synliggjorda förskolan. I C. Lundahl & M. Folke-Fichtelius (Red.), *Bedömning i och av skolan – praktik, principer, politik* (ss. 71-82). Lund: Studentlitteratur AB.
- Marton, F., & Booth, S. (1997). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I., & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.
- Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (1999). *Lärarens grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Sheridan, S., & Pramling Samuelsson, I. (2009) *Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber AB.
- Skolverket (2005). *Allmänna råd och kommentarer - Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Malmö: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskola. Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Utbildningsdepartementet (2010). *Läroplan för förskola. Lpfö 98 (Reviderad 2010)*. Stockholm: Fritzes
- Vetenskapsrådet. (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Elanders Gotab.
- Wehner-Godée, C. (2010) *Att fånga lärandet – pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier*. Stockholm: Liber AB.
- Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra – samlärande i praktiken*. Stockholm: Liber AB.
- Åberg, A., & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1: Brev till pedagoger

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lärarprogrammet
AUO 3 *Examensarbete*

Hej!

Vi är två studenter som läser Lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet och har precis påbörjat vår slutliga C-uppsatts. Denna handlar om ***pedagogisk dokumentation i förskolan***. Syftet med vår studie är utifrån den reviderade läroplanen ta reda på **hur pedagoger resonerar och arbetar med dokumentation för att utveckla verksamhetens kvalitet**. Därför har vi valt att göra en kvalitativ undersökning där vi intervjuar pedagoger om deras tankar och erfarenheter.

Vi utgår från de forskningsetiska reglerna, vilket innebär att er medverkan är frivillig och under intervjun har ni möjlighet att avstå från frågor. Ni har också rätt att avbryta er medverkan om ni skulle vilja det. Namn på personer och arbetsplatser kommer att avidentifieras i uppsatsen. Materialet från intervjuerna kommer endast att användas för denna studie och efter examensarbetet helt har slutförts och godkänts kommer intervjuerna att raderas.

Om det är något som ni undrar över kontakta oss gärna på xxx

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Nataša Bosanac & Therese Holm

Bilaga 2: Intervju med pedagoger

Inledning

- Några inledande ord om syftet med intervjun och upplägg.
- Hur stor är er barngrupp?
- Hur många pedagoger är ni?
- Hur länge har ni arbetat med dokumentation?
- Har ni fått möjlighet att gå någon utbildning/föreläsning om dokumentation?

Tema 1: Förberedelser - dokumentation

- Kan du berätta om hur ni dokumenterar rent praktiskt?
- Vilka verktyg använder ni er av?
- Vad är det ni dokumenterar?
- Hur kommer ni fram till vad och hur ni ska dokumentera?
- Vem anser du att dokumentationen är till för?
- Hur skulle du beskriva syftet med dokumentationen?
- En del säger dokumentation, andra pedagogisk dokumentation. Läger du olika innebörd i begreppen?

Tema 2: Organisation/ innehåll/ genomförande

Den reviderade läroplanen beskriver att dokumentationen ska bidra till en förbättrad kvalitet. De utgår då från tre områden; innehåll, genomförande och organisation.

- Vilka innehållsområden fokuserar ni på?
- Hur kommer ni fram till vilka områden ni fokuserar på?
- Hur kommer ni fram till på vilket sätt ni ska arbeta med dessa områden?
- Hur dokumenterar ni själva innehållet och genomförandet?
- På vilket sätt anser du att organisationen påverkar er verksamhet?
- Dokumenterar och utvärderar ni era dagliga rutiner på något sätt?
Samling/måltid/tambursituation mm.

Tema 3: Efterarbete - dokumentation

- Vad gör ni med dokumentationen när den är klar?
- På vilket sätt tycker du dokumentationen påverkar er verksamhet?
- På vilket sätt får andra ta del av er dokumentation?
- Vilka får ta del av den?
- Vilka svårigheter ser ni med dokumentationen?
- Finns det något ni skulle vilja bli bättre på gällande dokumentation?

Tema 4: Kvalitet

- Hur skulle du definiera kvalitet i förskolan?
- Vad tycker du skulle behöva förändras i verksamheten för att kvalitén ska bli bättre?
- Hur tycker du yttre faktorer, såsom rektor och politiker påverkar er kvalitet?
- Har ni haft möjlighet att sätta er in i den reviderade läroplanen, avsnittet om uppföljning, utvärdering och utveckling?
- Vad tycker du om förändringen? Ev: Från att det tidigare inte funnits tydligt uttalat att man ska dokumentera och utvärdera. Vad tänker du om det?

Avslutning

- Har du något mer du vill tillägga som inte vi tänkt på?
- Kan vi kontakta dig igen per telefon om vi blir osäkra på om vi uppfattat dig rätt eller glömt något?